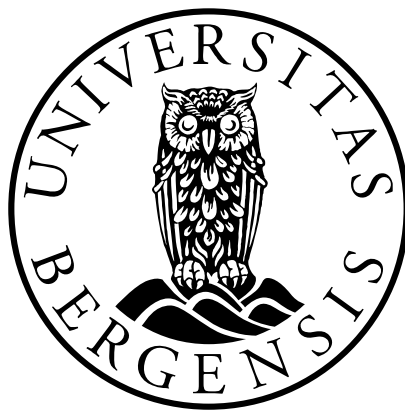


# Erstatningsrettslig vern av psykiske skader som følge av personskade på nærstående

Kandidatnummer: 164

Antall ord: 14 868



JUS399 Masteroppgave  
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

3. juni 2019



# Innholdsfortegnelse

<b>1</b>	<b>Innledning .....</b>	<b>1</b>
1.1	Tema og aktualitet .....	1
1.2	Problemstilling .....	2
1.3	Rettskilder og metode .....	5
1.4	Videre fremstilling og avgrensninger .....	6
<b>2</b>	<b>Generelle utgangspunkter .....</b>	<b>8</b>
2.1	Historikk.....	8
2.2	Grunnleggende utgangspunkter og kravets egenart.....	9
2.3	Den psykisk skaden .....	10
<b>3</b>	<b>Adekvanskravet .....</b>	<b>12</b>
3.1	Generelle utgangspunkter og legislative hensyn .....	12
3.2	Hovedkriterier .....	13
3.2.1	Generelt .....	13
3.2.2	Påregnelighet.....	14
3.2.3	Nærhetskriteriet .....	15
<b>4</b>	<b>Vurderingsmomentene ved tredjeparts psykiske skade .....</b>	<b>16</b>
4.1	Innledning .....	16
4.2	Skadevolders skyld .....	19
4.3	Karakter av initialskaaden .....	23
4.4	Tilknytning til primærskadelidt .....	25
4.5	Saklig tilknytning .....	27
4.6	Skadesituasjonen .....	31
4.7	Psykiske forutsetninger - «sårbarhetsprinsippet» .....	33
4.8	Begrensning i omfang .....	36
4.9	Sammenfatning .....	38
4.9.1	Utviklingen .....	38
4.9.1	Rekkevidde av HR-2018-2080-A (Ullevål-dommen) .....	40
<b>5</b>	<b>Avsluttende betraktninger .....</b>	<b>42</b>
5.1	Grensedragninger – de lege lata .....	42
5.2	De lege ferenda .....	43
	Litteraturliste.....	45

# 1 Innledning

## 1.1 Tema og aktualitet

Tema for avhandlingen er tredjepartstap ved psykisk skade som følge av personskade på nærstående. Når noen dør, eller blir alvorlig skadet som følge av en erstatningsbetingende hendelse, kan dette oppleves så belastende for nærstående at de utvikler en psykisk lidelse. Skaden oppstår ikke i forbindelse med egen fysiske skade, men som en konsekvens av å bli underrettet, eller være vitne til en annens personskade (primærskadelidt). Skadelidte som tredjepart (sekundærskadelidt) kan pådra seg et sjokk, og i forlengelsen av dette utvikles en psykisk lidelse. Dette kan resultere i økonomisk tap, i form av inntektstap i sykdomsperioden, behandlingsutgifter, eller andre ekstrautgifter tilknyttet lidelsen. Basert på rettspraksis er det utvilsomt mulig å tilkjennes kompensasjon for slike skader. Det interessante er hvor langt muligheten strekker seg. Spørsmålet som da oppstår er i hvilke situasjoner slike tap nyter erstatningsrettslig vern, og hvor grensene eventuelt skal trekkes.

Tredjepersoners erstatningsrettslig vern ved sjokkskader har vært et omdiskutert tema i juridisk litteratur i flere tiår.<sup>1</sup> Tradisjonelt har domstolene lagt seg på en restriktiv linje ved behandlingen av slike erstatningskrav. Dette har ført til kritikk fra det juridiske fagmiljøet, som hevder at domstolene har vært for tilbakeholdne. Inntil de siste to årene har det kun vært fire eldre høyesterettsdommer som har vært relevant, dette er de mye omtalte «sjokkdommene».<sup>2</sup> Den 30. oktober 2018 avsa Høyesterett derimot en svært viktig enstemmig dom som omhandler vernet av slike skader, nemlig HR-2018-2080-A (Ullevål-dommen). Dommen ble avsagt etter over 30 år uten høyesterettspraksis på område. Rettstilstanden videreutvikles, og bringes i større grad i overensstemmelse med oppfatninger i teorien og i samfunnet. I tillegg har dommen HR-2017-352-A (Landside-dommen) gitt nytt, og relevant bidrag. Nå som det er kommet ny rettspraksis er det aktuelt å se på utviklingen, og justeringene som er gjort med det formål å klarlegge rettstilstanden.

Erstatningsretten er dynamisk og tilpasningsdyktig etter sin art, og endrer seg i takt med samfunnsutviklingen.<sup>3</sup> Dette innebærer at ulike vurderinger i erstatningsretten endres i takt med

---

<sup>1</sup> Se blant annet Lødrup/Kjelland (2009) s. 385 flg., Kjelland (2008) s. 393 flg., Nygaard (2007) s. 377 flg.

<sup>2</sup> Rt. 1938 s. 626, Rt. 1960 s. 357, Rt. 1966 s. 163 og Rt. 1985 s. 1011.

<sup>3</sup> Se HR-2018-2080-A (avsnitt 44).

kunnskapsnivå og øvrig utvikling. Grensene for det erstatningsrettslige vernet for psykiske skader på tredjepersoner er endret, og ved den nye rettspraksisen er det tendenser til en utvidet mulighet for kompensasjon. Bakgrunnen for skifte kan skyldes et endret syn på skadetypen.<sup>4</sup> Psykologien er en vitenskap som har utviklet seg sent, noe som kan forklare den tidligere restriktive holdningen.<sup>5</sup> Det er nå gjort store medisinske fremskritt, særlig når det gjelder diagnostisering og behandling. De siste 100 årene har psykiatrien gitt oss bedre forståelse for traumer, og at psykiske lidelser kan være forårsaket av traumatiske hendelser.<sup>6</sup> I tillegg har økt kunnskap hos befolkningen generelt gitt et endret syn på psykiske lidelser. Denne utviklingen har blant annet ført til at forlenget sorgreaksjon er blitt en egen diagnose, da den i juli 2018 ble inkludert i Verdens helseorganisasjons diagnosemanual ICD-11.<sup>7</sup>

Avhandlingen er formålstjenlig av flere grunner. En avklarende behandling av slike erstatningskrav fra Høyesterett har latt vente på seg. Når Høyesterett etter så mange år endrer kursen, gjør dette at temaet og avhandlingen er høyst aktuell. Tematikken har også blitt omtalt som den mest utfordrende problemstillingen når det gjelder adekvansens grenser.<sup>8</sup> Dommen er en milepæl i utviklingen, som på flere områder skiller seg fra de eldre dommene. Utviklingen har gått fra en snever unntaksregel, til økt mulighet for erstatning. Ettersom Ullevål-dommen ble avsagt i fjor høst er den lite behandlet i litteraturen. Dagens rettstilstand og rekkevidde av dommen er uklar, og det er dermed hensiktsmessig med en oppdatert fremstilling.

## 1.2 Problemstilling

Tematikken og introduksjonen over danner grunnlag for å drøfte følgende problemstilling:

*I hvilken grad setter adekvansregelen grenser for hvilke tilfeller, og psykiske skader som kan kreves erstattet der den psykiske skaden er forårsaket av personskade på nærstående.*

Tidligere ble temaet omtalt som erstatning for «sjokkskader». En slik terminologi fremstår som umoderne, misvisende, og lite dekkende da det kun gir antydninger til skader som opp-

---

<sup>4</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 41).

<sup>5</sup> Skårderud mfl. (2018) s. 43 flg.

<sup>6</sup> *Ibid.* s. 447.

<sup>7</sup> World Health Organization (2018) 6B42.

<sup>8</sup> Frøseth (2018) s. 216.

står i akutfasen. Dermed er det for oppgaven valgt betegnelsen «psykisk skade». I Ullevål-dommen uttales det at uttrykksmåten «sjokkskader» er uheldig, og bør forlates da den ikke har noen medisinsk referanse, og kan føre til en forestilling om et særegent fenomen.<sup>9</sup> Begrepet «psykisk skade» som konsekvent brukes i dommen er bredere, og vil omfatte flere tilfeller. Det vil i tillegg til stress i akutfasen, også omfatte reaksjoner som kommer på et senere tidspunkt.<sup>10</sup>

Den tradisjonelle holdningen har vært at tredjepartsskader har blitt avgrenset etter adekvanslæren. Adekvanslæren avgrenser skader som har en svak forbindelse med den skadevoldende handlingen. Følgelig dukker problemstillingen opp ved psykiske skader på tredjepart, og er vilkåret og kriteriet som behandles inngående i avhandlingen. Tredjepartsskader har ikke uten videre vært erstatningsberettiget, fordi skaden er blitt ansett som for avledet fra den som umiddelbart er påført en ansvarsbetingende skade. Dette er derimot ikke unntaksfritt, og skaden kan ha erstatningsrettslig vern dersom visse forutsetninger er til stede. For å kunne tilkjennes erstatning, oppstiller erstatningsretten tre kumulative grunnvilkår som må være oppfylt. Det må foreligge ansvarsgrunnlag, skade/tap, og årsakssammenheng.<sup>11</sup> Vilkaåret om årsakssammenheng er en todelt vurdering, som innebærer en faktisk og en rettslig side.<sup>12</sup> Faktisk årsakssammenheng er en vurdering av om den skadevoldende handlingen var en nødvendig betingelse for skaden.<sup>13</sup> Rettslig årsakssammenheng innebærer en vurdering om avgrensning av ansvaret etter læren om adekvans.<sup>14</sup>

Det kan drøftes om problemstillingen i avhandlingen skal klassifiseres som et spørsmål om skaden er erstatningsrettslig vernet, eller om det foreligger adekvat årsakssammenheng. Begrunnelsen er at teoretikere har hevdet at det er urealistisk å argumentere for at det er upåregnelig med en psykisk reaksjon ved alvorlig skade, eller dødsfall på nærstående.<sup>15</sup> Selv om det ikke er et klart skille mellom kategoriene er det fordelaktig for fremstillingen å anvende en av dem. Innfallsvinkelen som er valgt for oppgaven er adekvanslæren. For det første er psykisk

---

<sup>9</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 45).

<sup>10</sup> Kjelland (2008) s. 393–394.

<sup>11</sup> Kjelland (2016) s. 24.

<sup>12</sup> *Ibid.* s. 250.

<sup>13</sup> Wilhelmsen/Hagland (2017) s. 238–240.

<sup>14</sup> Kjelland (2016) s. 250.

<sup>15</sup> Se Mollestad (2001) s. 495. I samme retning Hagstrøm (1987) s. 627. Lødrup/Kjelland (2009) s. 398 klassifiserer det som et adekvansspørsmål.

skade en personskade, og anses som en integritetskrenkelse.<sup>16</sup> Dette medfører at skaden oppfyller grunnvilkåret om en «interesse som er beskyttet av erstatningsreglene».<sup>17</sup> For det andre gir adekvansregelen rom for å foreta konkrete og nyanserte vurderinger, som igjen vil lede til rimelige resultater. Avgrensning etter spørsmål om vernet interesse er mer anvendelig i de tilfeller hvor det anses som støtende, eller uønsket å innrømme et vern, noe som ikke er tilfelle for slike psykiske skader.<sup>18</sup> Innfallsvinkelen for avhandlingen har også støtte av Høyesterett, som ofte avgrenser erstatningen ut fra adekvansbetraktninger. I Ullevål-dommen uttales følgende: «[j]eg er selv noe usikker på om det er treffende å si at Høyesterett ikke har tatt utgangspunkt i alminnelig adekvansvurderinger også i disse sakene».<sup>19</sup> Rekkevidde av erstatningsvernet for slike skader bør dermed avgjøres på bakgrunn av alminnelig adekvansvurderinger.

For å knytte erstatningsansvar til en handling stilles det etter adekvanslæren krav om at skaden er en «adekvat følge av den skadevoldende handling».<sup>20</sup> Dette innebærer at skadevolder bare blir ansvarlig for de skadefølger som anses som adekvat og påregnelig. Vurderingen foretas ut fra en skjønnsmessig helhetsvurdering, hvor ulike momenter vurderes under kategoriene påregnelighet og nærhet. Flere momenter vektlegges, slik som skyldgrad hos skadevolder, riskobetraktninger, og rimelighetsbetraktninger.<sup>21</sup> Når det gjelder dette typetilfellet er kjernen i vurderingen nærheten, og spesielt involveringen i hendelsen. Ettersom det kun er kravet til adekvat årsakssammenheng som behandles i avhandlingen, forutsetter den videre fremstillingen at de øvrige vilkårene for erstatning er innfridd.

---

<sup>16</sup> Kjelland (2008) s. 394. Sml. Hagstrøm (1983) s. 47 som tidligere mente psykiske lidelser befinner seg i grenseland mellom integritetskrenkelser og ikke integritetskrenkelser. Se også Lødrup (1972) s. 122.

<sup>17</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 48.

<sup>18</sup> Eksempelvis Rt. 1999 s. 203.

<sup>19</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 45).

<sup>20</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 369. Se også Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 401 flg., Wilhelmsen/Hagland (2017) s. 253 flg.

<sup>21</sup> Kjelland (2008) s. 228.

### 1.3 Rettskilder og metode

Avhandlingen er rettsdogmatisk, hvor formålet er å systematisere og avklare hvordan rettstilstanden på området er de lege lata, altså etter gjeldende rett.<sup>22</sup> Avslutningsvis vil det foretas noen vurderinger de lege ferenda, hvordan rettstilstanden bør være. Erstatning for psykisk skade kan forankres i ulike ansvarsgrunnlag. En av dem er den alminnelige erstatningsrettslige hovedregel om personskade som fremgår av skadeerstatningsloven § 3-1. Hovedvekten i avhandlingen er derimot avgrensning av ansvaret etter adekvanslæren, som hovedsakelig er ulovfestet, og utviklet ved rettspraksis i samspill med juridisk teori.<sup>23</sup> Loven gir i dette tilfellet liten rettskildemessig vekt, og dermed er det praksis fra Høyesterett som især blir gjenstand for analyse når avhandlingens problemstilling om grensene for erstatningsvernet skal besvares. Det er Høyesterett som har utpenslet vilkårene og vurderingsmomentene. Høyesterett bidrar til rettsutvikling når de ved den nyeste dommen staker seg ut på en ny vei, og dermed er dommen særlig viktig i arbeidet med avklaring av dagens rettstilstand.

Det er begrenset med nyere rettspraksis fra Høyesterett, dermed må også andre rettskilder undersøkes for å finne veiledning ved klarlegging av gjeldende rett. For det første er praksis fra lagmannsretten illustrerende.<sup>24</sup> Lagmannsrettens avgjørelser har mindre vekt enn en høyesteretts dom, men kan likevel ha argumentasjonsverdi. Videre er det relevant å se på de offentlige erstatningsordningene som behandler tematikken. Deres praksis kan kaste lys over avhandlingens problemstilling. Praksis fra Erstatningsnemda for voldsofre og Pasientskadenemda er relevant, ettersom de følger retningslinjene fra domstolene på dette området. Rettskildemessig har ikke nemdsavgjørelsene selvstendig vekt, men praksisen i sin helhet kan være relevant dersom den er langvarig og fast. Frøseth argumenterer for at generelle prinsipper fra slik praksis bør ha samme rettskildemessig betydning som underinstanspraksis på bakgrunn av den sparsommelige rettspraksisen.<sup>25</sup>

Selv om erstatningsretten er et nasjonalt anliggende, blir Norge i økende grad påvirket av andre lands tilnærminger.<sup>26</sup> Underveis er det da formålstjenlig å illustrere rettstilstanden i

---

<sup>22</sup> Om rettsdogmatisk metode se: Graver (2008) s. 149 flg. og Askeland (2013) s. 15–25.

<sup>23</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 401 og Kjelland (2008) s. 25.

<sup>24</sup> RG-2005-583 og RG 1990-187.

<sup>25</sup> Frøseth (2015) s. 108.

<sup>26</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 30.



Danmark og Sverige.<sup>27</sup> Dette er særlig betydningsfullt for tredjeparts psykiske skade da Høyesterett i Ullevål-dommen viste til at utviklingen ellers i Europa går i retning av et utvidet vern. Høyesterett viser sjeldent til internasjonale rettskilder, og derfor har en slik uttalelse betydning. Dette indikerer en villighet til å tilpasse norsk rett etter utviklingen i utlandet. Flere teoretikere har påpekt forskjellene mellom internasjonal og nasjonal praksis på dette området. Stenvik nevner at sjokkskader er et av feltene hvor fremmed rett har noe å tilføre til det norske.<sup>28</sup> I tillegg er det i større grad villighet til å se på betraktningmåten i naboland dersom rettstilstanden er uklar, og det er usikkert om løsningen som er lagt til grunn skal opprettholdes, eller endres i lys av samfunnsforhold.<sup>29</sup>

## 1.4 Videre fremstilling og avgrensninger

Hovedfokuset i avhandlingen er i hvilke tilfeller en tredjeperson utenfor faresonen, kan kreve erstatning for inntektstap som følge av personskade på nærstående. At en person er utenfor faresonen innebærer at vedkommende ikke har vært i fare for bli påført en fysisk skade, i motsetning til de som er innenfor faresonen. Dette nødvendiggjør en behandling av de generelle utgangspunktene som gjelder for tredjemannstap og adekvans. Kapittel to og tre vil dermed ta for seg disse forholdene. Dette gir et bakgrunnsteppe for hovedproblemstillingen. Avhandlingens sentrale del består av kapittel fire, hvor rettstilstanden for tredjeparts selvstendige psykiske skade behandles. Formålet er å identifisere retningslinjene og de relevante momentene, og trekke opp noen rammer ved å analysere de sentrale avgjørelsene fra rettspraksis. Dette vil illustrere i hvilken grad adekvansregelen setter grenser for tredjemanns erstatningskrav ved psykisk skade. Avslutningsvis i kapittel fem blir det foretatt noen avsluttende betraktninger om rettstilstanden.

Avhandlingen avgrenser mot noen nærliggende tema. For det første avgrenser avhandlingen mot situasjoner der skadelidte er påført en kombinasjon av psykisk og fysisk skade. Dette har i teorien blitt omtalt som skadelidte innenfor faresonen.<sup>30</sup> Rettstilstanden er da klar, og ut-

---

<sup>27</sup> Von Eyben (2015) s. 324 flg og Bengtsson/Strömbäck (2014) 276 flg.

<sup>28</sup> Stenvik (2005) pkt. 4.2.

<sup>29</sup> *Ibid.*

<sup>30</sup> Kjelland (2016) s. 293.

gangspunktet er at erstatning tilkjennes dersom øvrige vilkår for erstatning er oppfylt.<sup>31</sup> Det samme gjelder dersom en skadelidt i faresonen er påført en psykisk skade.<sup>32</sup> For det andre avgrenser avhandlingen mot ordinært tredjepartstap. Situasjonen der skadelidte kun er påført et økonomisk tap, fordi det foreligger en kontrakt, eller en familierelasjon med den primærskadelidte. For eksempel tredjepartstapet til en arbeidsgiver, eller pårørende. Eksempelvis ved at en familie lider inntektstap grunnet samvær med primærskadelidte, eller merutgifter knyttet til pleie, omsorg, eller transport. Videre avgrenser avhandlingen også mot ikke-økonomisk tap, og pårørendes mulighet for oppreisningserstatning.

---

<sup>31</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 385.

<sup>32</sup> *Ibid.*

## 2 Generelle utgangspunkter

### 2.1 Historikk

Som et utgangspunkt og hovedregel er det den direkte skadelidte som har rett på erstatning.<sup>33</sup> I hvilken utstrekning andre tredjemenn nyter erstatningsvern vurderes konkret. Før ble spørsmålet løst på en annen måte enn i dag, og et kort blikk på historikken er dermed viktig for forståelsen. Tidligere ble det skilt mellom tinglige og obligatoriske krav, og sontringen var avgjørende for om en tredjeperson ble tilkjent erstatning.<sup>34</sup> Konsekvensen av dette var at det generelt ble avgrenset mot tredjepartstapene.<sup>35</sup> På denne måten beskyttet sontringen mot vidtgående erstatningsansvar, og ansvar ble avskåret for tredjepersoner som led tap.

Den videre utviklingen viser hvordan tredjepartstap ved psykisk skade gikk fra å være avskåret fra erstatningsvernet, til å bli vurdert etter en konkret adekvansvurdering. Bruk av sontringen mellom tinglige og obligatoriske krav som avgjørende avgrensingskriterium er nå forlatt, og rettsstilstanden ble endret ved Rt. 1955 s. 872 (Kabel-dommen). Det avgjørende ble etter dette om en erstatningssøker hadde en «konkret og nærliggende» interesse knyttet til det som var skadet.<sup>36</sup> Kriteriet ble videreført i Rt. 1973 s. 1268 (Flymanøver-dommen) hvor det sentrale var om skaden var for «fjern og avledet», en kontrast til kravet fra Kabel-dommen.<sup>37</sup> Vurderingen ble avgjørende for tredjepartstap, og ble etter hvert overført til personskader og andre tapstyper. Følgelig er det etter gjeldende rett en vurdering av «nærheten i årsakssammenheng», og kravet til adekvans er det sentrale avgrensingskriteriet.<sup>38</sup>

---

<sup>33</sup> Engstrøm (2010) s. 26.

<sup>34</sup> Kinander (2003) s. 673–685.

<sup>35</sup> Jf. Rt. 1940 s. 424.

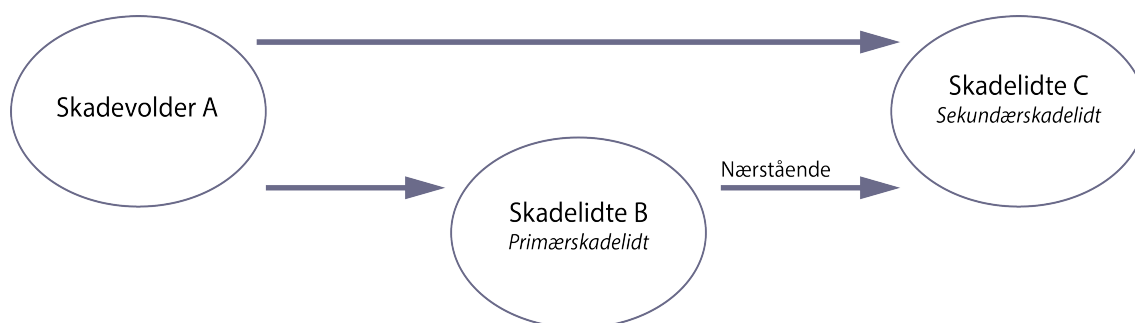
<sup>36</sup> Rt. 1955 s. 872 (s. 874).

<sup>37</sup> Rt. 1973 s. 1268 (s.1269).

<sup>38</sup> Engstrøm (2010) s. 26.

## 2.2 Grunnleggende utgangspunkter og kravets egenart

Første gang såkalte «sjokkskader» ble behandlet ble de ansett som en indirekte og avledet skade i forhold til den skadegjørende handlingen. Det var da ikke rimelig og naturlig med slikt vidtrekkende erstatningsansvar.<sup>39</sup> Hovedsakelig tilkjennes erstatning til primærskadelidte, altså den som umiddelbart og direkte blir rammet av en personskade. Sjeldent har skader på tredjepersoner, eller indirekte skadelidte blitt tilkjent erstatning. Slike skader sies å ha en lavere status enn primærskader på bakgrunn av dens mer avledet karakter.<sup>40</sup> Emne for denne avhandlingen kan også forklares på følgende måte. A slår B i hode med en hammer, som gir B kraniebrudd. A har påført B en direkte personskade, men denne skaden kan også føre til skade på C. C kan være nærstående til B, som får psykiske problemer som følge av skaden på B. Skaden på B er initials skaden, og skaden på C er følgeskaden. Figuren under viser en illustrasjon. Det har i rettspraksis blitt stilt strenge krav for å tilkjennes slik erstatning.



Figur 1: Tredjepartskrav som følge av personskade på nærstående.

Tematikken i avhandlingen har noen særtrekk, og en egenart som skiller seg fra ordinære tredjepartsskade. Til tross for at skadetyper tradisjonelt er blitt behandlet som en ordinær tredjepartsskade, kan det ses på som en direkte påvirkning på tredjepersonen.<sup>41</sup> Til sammenligning med andre tredjemannskader, handler det ikke bare om den økonomiske virkningen av andres skade. Den indirekte skadelidte er egentlig påført en selvstendig personskade, og kan også anses som direkte skadelidte med tanke på sin egen psykiske skade. Tapet vedkommende lider

<sup>39</sup> Rt. 1938 s. 626.

<sup>40</sup> Nygaard (2007) s. 365–366.

<sup>41</sup> Andersson (2013) s. 402.

vil dermed være en direkte følge av egen personskade, selv om den har et indirekte preg. En kan da argumentere for at det ikke bør gjelde strengere avgrensningskriterier ved en slik psykisk skade, enn de tilfeller hvor vedkommende får primærskaden.<sup>42</sup> Realskadens indirekte preg gjør derimot at det må settes en grense for hvem som er erstatningsberettiget. Vurderingen er om erstatningsplikten for primærskaden skal strekkes ut til å også omfatte den sekundære indirekte skaden. Denne grensedragningen beror på den alminnelige erstatningsretten, og avgrensningslæren som er anvendt i norsk erstatningsrett er som nevnt adekvanslæren.<sup>43</sup> Det klare utgangspunktet er basert på en praksis om at slike psykiske skader er erstatningsrettslig vernet. Det kan likevel ikke skisseres opp et utgangspunkt som gjelder for enhver psykisk lidelse for nærstående, så derfor må ethvert tilfelle vurderes konkret. Før det redegjøres for denne vurderingen er det nødvendig å ta stilling til hvilke krav det stilles til den psykiske skaden hos skadelidte.

### 2.3 Den psykisk skaden

En grunnleggende betingelse for erstatning er som nevnt, at skadelidte er påført en skade.<sup>44</sup> Med utgangspunkt i skadeerstatningsloven § 3-1 kreves det at tapet er forårsaket av en «skade». Loven definerer ikke skadebegrepet, men personskader vil klart falle inn under ordlyden. En personskade omfatter fysiske og psykiske skader, og begge har som utgangspunkt tilsvarende vern.<sup>45</sup> Verken loven, eller rettspraksis stiller krav om å tilfredsstille diagnosekriteriet.<sup>46</sup> Hvilke psykiske lidelser som er oppstått er dermed ikke det springende punktet i vurderingen. Det avgjørende er om det kan sannsynliggjøres en varig, eller forbigående psykisk skade som har medført redusert funksjonsevne. Kan dette påvises, er det sentrale om kravene til faktisk og rettslig årsakssammenheng er innfridd.

Det karakteristiske her er at skadelidte i akutfasen av den traumatiske hendelsen får «sjokk», som vedvarer og går over i andre psykiske lidelser. Erstatningsretten anvender en videre definisjon av «sjokkskade», sammenlignet med det medisinske begrepet.<sup>47</sup> Innen medisinen vil

---

<sup>42</sup> Nygaard (2007) s. 378.

<sup>43</sup> Nygaard (2007) s. 354.

<sup>44</sup> Se Engstrøm (2010) s. 23.

<sup>45</sup> Fysiske og psykiske skader har vern i norsk rett, jf. Rt. 1968 s. 884. Se også HR-2018-2080-A (avsnitt 42).

<sup>46</sup> Se RG-2011-93 og LH-2017-158896.

<sup>47</sup> Kjelland (2008) s. 294.

det omfatte den akutte belastningslidelsen, som er den umiddelbare reaksjonen på en traumatisk hendelse.<sup>48</sup> I erstatningsretten omfattes i tillegg reaksjoner i senfasen som kan utvikles i forbindelse med sjokk. For eksempel langvarig og komplisert sorg, eller posttraumatisk stresslidelse (PTSD).<sup>49</sup> PTSD er en diagnose der årsaken knytter seg til en traumatiserende hendelse, og kjennetegnes ved at den akutte stressreaksjonen ikke gir seg.<sup>50</sup> Et mindretall av de som opplever en traumatisk hendelse vil utvikle en langvarig psykisk lidelse, og de fleste får kun en forbigående stressreaksjon.<sup>51</sup>

Det kan nevnes flere ulike psykiske plager som tredjepersoner kan utvikle i etterkant av en sjokkerende hendelse, som vil innfri kravet til «skade». Eksempler på psykiske skader som er behandlet i rettspraksis er angstlidelser, posttraumatisk stress, depresjon, tilpasningsforstyrrelser, forlenget sorgreaksjon, nervøsitet og søvnvansker.<sup>52</sup> Den nedre grensen må i dag trolig trekkes ved kortvarig normal sorg og tristhet, som hittil ikke har blitt ansett som erstatningsrettslig vernet. Det forutsettes videre at det foreligger en psykisk skade, og rekkevidde av vernet må da avgjøres etter adekvans.

---

<sup>48</sup> Malt mfl. (2018) s. 232.

<sup>49</sup> Kjelland (2008) s. 294.

<sup>50</sup> Malt mfl. (2018) s. 237.

<sup>51</sup> *Ibid.* s. 232

<sup>52</sup> Rt. 1938 s. 626 – nervesjokk. Rt. 1960 s. 357 – sjokkskade med nervøse ettervirkninger. Rt. 1966 s. 163 – sjokkskade med langvarige ettervirkninger. Rt. 1985 s. 1011 – sjokkskade. RG-2005-583 – sjokkskade med diagnosen posttraumatisk stress disorder. HR-2017-352-A – tilpasningsforstyrrelser, ulike angst og depresjonslidelser, samt posttraumatisk stresslidelse. HR-2018-2080-A – angst, nervøsitet, depresjon og søvnvansker.

## 3 Adekvanskravet

### 3.1 Generelle utgangspunkter og legislative hensyn

Adekvanslæren kan i visse tilfeller medføre at skadevolder ikke blir ansvarlig for alle skadefølgene fordi erstatningsansvaret avgrenses. Adekvans er et selvstendig vilkår for erstatning, som begrenser rekkevidde av ansvaret. En slik vurdering foretas etter at det er påvist at de grunnleggende vilkårene om ansvarsgrunnlag, skade/tap og faktisk årsakssammenheng foreligger. Etter at disse forholdene er bevist blir spørsmålet om skaden likevel er for upåregnelig, fjern og avledet.<sup>53</sup> Dersom den er det, avgrenses ansvaret etter adekvansregelen med begrunnelse i kravets avledede karakter. Adekvansregelen er som nevnt ulovfestet, og har rettskildeforankring i fast rettspraksis.<sup>54</sup> Det forekommer uendelig med ulike sakskomplekser, og dermed er det fordelaktig med en regel som er dynamisk. Dette medfører at vurderingene må gjøres basert på vurderingstema, momenter og prinsipper.

Adekvansregelen kan begrunnes i flere ulike legislative hensyn. Skadevolder skal for det første ikke holdes ansvarlig for enhver mulig skadefølge. I noen tilfeller er det da nødvendig å avgrense ansvaret for å beskytte skadevolder.<sup>55</sup> Skadevolder vernes da mot utallige store, og ruinerende økonomiske krav. Dersom skadevolder må bære enhver konsekvens i en uendelig lang årsaksrekke, kan dette få fatale konsekvenser for skadevolder. I Rt. 1878 s. 407 (Poståpner-dommen) ble dette ansett for å være «ubillig og urimelig».<sup>56</sup> Det er likevel viktig å merke seg at skadevolder kun skal beskyttes mot et ubegrenset antall følgeskader, ikke enhver. Skadelidte har også et ønske om beskyttelse, og hensynet til skadevolder må veies opp mot hensynet til skadelidte.

Videre kan avgrensningen ved tredjepartstap begrunnes med «flodbølgeargumentet».<sup>57</sup> Dersom enhver tapslidende tredjemann har krav på full erstatning, kan dette medføre en flodbølge av søksmål hvor skadelidte hevder seg erstatningsberettiget. Dette ville vært et tungt ansvar å bære for skadevolder, og vedkommende har da behov for å få begrense ansvaret. Flodbølgeargumentet taler for å være tilbakeholden med å tilkjenne erstatning i de tilfeller hvor mange mennesker rammes. Det er dermed ønskelig å ikke trekke en for vid krets av personer som

---

<sup>53</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 401.

<sup>54</sup> Wilhelmsen/Hagland (2017) s. 253.

<sup>55</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 404.

<sup>56</sup> Rt. 1878 s. 407 (s. 410).

<sup>57</sup> Askeland (2001) s. 304.

anses som erstatningsberettiget, fordi det kan føre til en slik flodbølge-effekt. Argument fikk støtte i Rt. 1973 s. 1268 (Flymanøver-dommen). Her uttalte Høyesterett følgende: «Det synes åpenbart at det under nåtidens tekniske og samfunnsmessige forhold må settes en grense for erstatningsplikts mulige ringvirkninger».<sup>58</sup> Erstatningsansvaret ville blitt meget vidstrakt dersom det ikke forelå avgrensningsmuligheter. For eksempel vil dagens teknologi med TV, internett og radio gjøre at ekstremt mange mennesker kan ønske å påberope seg erstatning. Adekvansvurderingen medfører at ikke en ubegrenset krets av personer kan hevde å være erstatningsberettiget. Ved å identifisere visse relasjoner, hendelser, og situasjoner kan de berettigede kravene skilles fra de andre ubegrensede antall kravene.

## **3.2 Hovedkriterier**

### **3.2.1 Generelt**

Erstatningsretten aktualiserer en rekke skadesituasjoner og typetilfeller, noe som har gjort at avgrensingsreglene har blitt abstrakt og vagt utformet i rettspraksis. Vurderingstema basert på langvarig rettspraksis er som nevnt hvorvidt skadefølgen er så «upåregnelig, fjern og avledet» at det ikke anses «rimelig å knytte ansvar til den».<sup>59</sup> Det sentrale og tungtveiende i adekvansvurderingen er påregnelighet og nærhet. De to vurderingene har nær sammenheng, og det er ikke et skarpt skille mellom dem.<sup>60</sup> Dette gir derimot lite veiledning i seg selv om hvor yttergrensen for hvilke tap som er vernet går. De to vurderingstemaene er derfor ikke alene avgjørende, men suppleres med en påfølgende bred skjønnsmessig helhetsvurdering.<sup>61</sup> De ulike faktorene i denne helhetsvurderingen må også ses i sammenheng, hvor et moment ikke kan være den bærende begrunnelsen.<sup>62</sup> En helhetsvurdering åpner for at ulike momenter kan tillegges vekt, noe som er en forutsetning for å kunne tilpasse vurderingen hvert konkret tilfelle. Momentene som er basert på rettspraksis inngår i helhetsvurderingen av om en psykisk skade på tredjemann er «upåregnelig, fjern eller avledet», vil bli behandlet etter en generell redegjørelse av påregnelighets- og nærhetskriteriet.

---

<sup>58</sup> Rt. 1973 s. 1268 (s. 1271–72).

<sup>59</sup> Rt. 2007 s. 172 (avsnitt 66).

<sup>60</sup> Rt. 1960 s. 357 og Rt. 1985 s. 1011 illustrerer dette.

<sup>61</sup> Kjelland (2008) s. 227.

<sup>62</sup> Nygaard (2007) s. 356.



### 3.2.2 Påregnelighet

Påregnelighetskriteriet har blitt beskrevet som «adekvansens sentrale kriterium».<sup>63</sup> Spørsmålet er om skaden var en påregnelig, eller en upåregnelig følge av skadehendelsen. Det skal foretas en «konkret påregnelighetsvurdering», som innebærer at de konkrete forholdene er avgjørende.<sup>64</sup> Skadens inntreden, forløp og omfang må være påregnelig ut fra ansvarshendelsen for å være ansvarsbetingende.<sup>65</sup> Påregnelighetsvurderingen inneholder to vurderinger. I teorien er dette for det første en vurdering av i hvilken grad skadefølgen var forutsigbar for skadevolder.<sup>66</sup> Dersom dette er tilfelle vil skadevolder kunne ta hendelsen inn i betraktning. Deretter anviser også påregnelighetskriteriet til en frekvensorientert vurdering, altså i hvilken grad skadefølgen er en sannsynlig følge av ansvarshendelsen. Da momentene i vurderingen skal ses i sammenheng, innebærer dette at det ikke kan stilles et konkret krav til påregneligheten. Dette vil være avhengig av andre faktorer som tas med i betraktningen. På denne måten kan de andre faktorene og omstendighetene medføre at det ikke stilles et like høyt krav til påregnelighet.<sup>67</sup>

Det er problematisk å si noe om hvor påregnelig en psykisk skade på nærstående er for skadevolder, da dette vil være avhengig av situasjonen. Derimot kan det sies noe generelt om skader på nærstående. Når det gjelder en psykisk skade som oppstår som følge av at nærstående er påført alvorlig personskade eller død, vil slike skader anses som mer påregnelig i dag enn tidligere.<sup>68</sup> Dette kan forklares i et økt kunnskapsnivå, og et endret syn på psykiske lidelser i samfunnet. Til illustrasjon viser etterundersøkelser etter terrorangrepet 22. juli at flertallet av foreldre og søsken til de som ble drept led av en psykisk skade 1,5 år etter hendelsene.<sup>69</sup> Generelt vil det da normalt være påregnelig at nærstående får en psykisk reaksjon som medfører inntektstap, dersom de opplever at et familiemedlem dør, eller blir påført en alvorlig personskade. Situasjonen må derimot vurderes ut fra den konkrete skaden og hendelsen, og baseres på sakens egenart. Hovedvekten i adekvansvurderingen ved tredjeparts psykiske skade har derimot gjennomgående vært basert på nærhetskriteriet. Påregnelighet er ikke alene tilstrekke-

---

<sup>63</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 373.

<sup>64</sup> Kjelland (2016) s. 287.

<sup>65</sup> Kjelland (2008) s. 235.

<sup>66</sup> Kjelland (2014) s. 13.

<sup>67</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 411.

<sup>68</sup> Se HR-2018-2080-A (avsnitt 42).

<sup>69</sup> Kristiansen mfl. (2015) s. 556.

lig, det kreves også nærhet mellom den skadevoldende hendelsen og skaden. Dette kommer til uttrykk i blant annet Rt. 2007 s. 158, hvor det heter følgende:

«Kravet om at skadefølgen må være adekvat, innebærer at det ved siden av en påregnelighetsvurderingen må skje en avgrensning av ansvaret i forhold til skader som ikke har en tilstrekkelig nærhet i forhold til den skadevoldende handling.»<sup>70</sup>

### 3.2.3 Nærhetskriteriet

Neste vurderingstema etter adekvansregelen følger kravet til nærhet mellom skadefølgen og den skadevoldende handlingen.<sup>71</sup> Dette innebærer at skadefølgen ikke kan være en for fjern, avledet og indirekte følge av ansvarshendelsen.<sup>72</sup> Er den det vil den skadevoldende handlingen ikke være ansvarsbetingende. En slik vurdering har tett sammenheng med påregnelighetsvurderingen, i den forstand at dersom en følgeskade er avledet kan den også regnes som upåregnelig. Motsatt kan det at en skade anses påregnelig, tale for at skaden ikke er avledet og fjern. Nærhetskriteriet anviser til en skjønsmessig helhetsvurdering, der ulike faktorer basert på typetilfellet må inngå i drøftelsen.<sup>73</sup> Her vil et vidt spekter av momenter kunne tas inn i betraktning.

Avgrensning basert på nærhet i årsakssammenhengen foretas der det er en avstand i årsaksrekken, som innebærer at det bør settes en grense for erstatningsansvaret.<sup>74</sup> Vurderingen kan være utslagsgivende for skader som er påregnelig, men som likevel har en lang årsakskjede som nødvendiggjør avgrensninger. Kriteriet er av denne grunnen særlig relevant ved tredjemanns psykiske skade, fordi slike skader har en perifer sammenheng med den skadegjørende handlingen. Ved avgjørelsen er det sentrale de presiserende kriterier som avgjør om skaden har en tilstrekkelig nær årsakssammenheng med hendelsen som forårsaket skaden. Avhandlingen vil dermed i det videre identifisere i hvilke tilfeller adekvansregelen avgrenser erstatningsansvaret. Dette gjøres basert på de momentene og presiserende kriteriene i adekvansvurderingen som etter rettspraksis har vært avgjørende ved vurdering av om en nærstående tredjepart har rett på erstatning.

---

<sup>70</sup> Rt. 2007 s. 158 (avsnitt 67), jf. også Rt. 2007 s. 172 (avsnitt 68).

<sup>71</sup> Kjelland (2008) s. 254.

<sup>72</sup> Kjelland (2016) s. 287.

<sup>73</sup> Kjelland (2008) s. 254.

<sup>74</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 377.

## 4 Vurderingsmomentene ved tredjeparts psykiske skade

### 4.1 Innledning

Utgangspunktet ved vurderingen av tredjeparts psykiske skade, er de tradisjonelle adekvanskriteriene som er skissert ovenfor. Påregnelighet og nærhet er dermed utgangspunktet ved vurderingen av adekvansspørsmålet, og alminnelige erstatningsrettslige prinsipper gjelder som vanlig. Det er dermed en misoppfatning at slike psykiske skader er et særegent fenomen som er løsrevet fra den øvrige erstatningsretten.<sup>75</sup> Basert på de tidligere dommene om tredjeparts psykiske skade kan det likevel nevnes at adekvansvurderingen er praktisert snevrere, og mindre fleksibelt sammenlignet med erstatningsretten generelt.<sup>76</sup> Derimot vil det sentrale være de presiserende momentene som drøftes i punkt 4.2–2.7, som avgjør nærheten mellom skaden og den ansvar betingende hendelsen. Erstatning for psykiske skade på nærstående er som nevnt kategorisert som en tredjemannskade. Derimot foretas det ikke en interesseavveining av hvem som er nærmest til å bære tapet, tilsvarende andre tredjemannsskader.<sup>77</sup>

Det har vært uklarhet omkring hvilke momenter, og omstendigheter som må foreligge for å anse en tredjemanns psykiske skade adekvat. Førstvoterende kommer i Ullevål-dommen derimot med bemerkninger om dette på generelt grunnlag.<sup>78</sup> Basert på disse uttalelsene, samt det som fremgår av de andre dommene som behandler tredjeparts psykiske skade, er det noen særskilte kriterier som har relevans. Det er dermed hensiktsmessig å foreta en analyse av disse presiserende momentene. Dommene som problematiserer slike typetilfeller vil bli tatt med i analysen, for å prøve å identifisere noen utviklingstrekk og utlede retningslinjer for hvor grensene skal trekkes. Hensikten er å utlede innholdet i vurderingsmomentene, deres relevans og vekt. Dette vil kunne si noe om i hvilken grad adekvansregelen setter grenser for hvilke tilfeller som kan kreves erstattet ved psykisk skade forårsaket av personskade på nærstående.

Praksis fra andre myndigheter som behandler lignende erstatningsordninger er nyttig ved analysing av de generelle grensedragningene. Dette kan bidra til å forstå innholdet og vekten av de generelle momentene. Både Erstatningsnemda for voldsofre og Pasientskadenemda håndterer spørsmålet om erstatning til andre enn den som er direkte rammet. Etter voldsoffererstat-

---

<sup>75</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 45).

<sup>76</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 46).

<sup>77</sup> Nygaard (2007) s. 378.

<sup>78</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

ningsloven § 1 er utgangspunktet at ordningen hovedsakelig beskytter den som er fornærmet.<sup>79</sup> Unntaksvis har nærstående likevel i særlige tilfeller blitt ansett som direkte skadelidte. En forutsetning er imidlertid at tredjepersonen har en sterk nærhet til handlingen og fornærmede, og at det foreligger adekvat årsakssammenheng.<sup>80</sup> Voldsoffererstatningsmyndighetene tar i sine vurderinger utgangspunkt i kriteriene som er utviklet og anvendt etter alminnelig erstatningsrett om skadevolders erstatningsansvar for indirekte skadelidte. Nemda legger særlig vekt på grad av skyld, om handlingen har vært egnet til å påføre psykisk traume, og om det foreligger årsakssammenheng, og om traumet var en påregnelig følge av den straffbare handlingen.<sup>81</sup> Også hvor nært den skadelidte er knyttet fornærmede, og den straffbare handling tillegges særlig vekt.

Tredjepersoners rett til erstatning etter voldsoffererstatningsordningen skiller seg derimot fra den alminnelige erstatningsretten på noen områder. Ansvarer bygger på andre hensyn enn skadevolders personlige ansvar, noe som gjør at utfallene ikke nødvendigvis blir sammenfallende.<sup>82</sup> Det må også bemerkes at etterlatte tredjepersoner har et utvidet vern etter voldsoffererstatningsloven § 7 tredje ledd. Sammenlignet med alminnelig erstatningsrett har etterlatte utvidet rett til dekning av økonomisk tap som følger av egen personskade. Om dette uttaler forarbeidene følgende:

«Departementet er kommet til at de etterlattes rett til erstatningsrett etter voldsoffererstatningsordningen bør utvides. (...) I tillegg mener departementet at det er rimelig at disse gruppene tilkjennes voldsoffererstatning når de har fått en personskade som følge av at en nærstående har blitt drept av en straffbar voldshandling. Alminnelig erstatningsrett er ikke utvetydig klar om slike etterlatte har krav på erstatning fra skadevolderen. Dette vil kunne avhenge av domstolens konkrete vurdering. Dette kan føre til at voldsoffererstatningsordningen ved slik erstatning til etterlatte (...) i noen tilfeller vil kunne gå lenger enn alminnelig erstatningsrett».<sup>83</sup>

Ved pasientskader kan nærstående også bli påført selvstendig psykisk skade. Ansvarsgrunnlaget bygger da på pasientskadeloven § 2, som gir anledning til å tilkjenne erstatning til pasienter og «andre». Av forarbeidene fremgår det at skadevolder her kan bli erstatningsansvarlig på

---

<sup>79</sup> Se også Brath (2015) s. 65.

<sup>80</sup> Sandvold (2015) s. 156.

<sup>81</sup> Se blant annet ENV-2017-1507.

<sup>82</sup> Se ENV-2017-1405 og HR-2017-352-A (avsnitt 29).

<sup>83</sup> Ot.prp.nr. 10 (2007–2008) pkt. 3.3.

lik linje som den alminnelige erstatningsretten.<sup>84</sup> Dette innebærer at grensene trekkes etter alminnelige prinsipper fra erstatningsretten, og Pasientskadenemnda har da fulgt de restriktive vilkårene for sjokkskadeerstatning.<sup>85</sup> For at en tredjeperson med en «sekundærskade» har vært ansett som vernet etter pasientskadeordningen må det etter tidligere praksis foreligge «forhold ved den skadebetingende hendelsen som er helt ekstraordinære og som derfor medfører at slike langvarige etterfølgende psykiske plager er påregnelige for skadevolder».<sup>86</sup> Som avhandlingen kommer tilbake til, er det nå foretatt en justering av rekkevidde etter pasientskade-loven § 2, og det er tilstrekkelig at det foreligger en «særlig belastning».

Et kort innblikk i rettstilstanden i andre skandinaviske land med lignende rettssystemer kan også være nyttig. De samme problemstillingene oppstår også i nabolandene, og dermed kan synspunktet og argumenter være av interesse for norsk rett.<sup>87</sup> I Sverige og Danmark kan det i likhet med Norge spores tendenser til økt vern av skadelidte. Utviklinger i andre land har ofte en smitteeffekt, og det samme behovet for endringer gjør seg ofte gjeldende i alle land som har felles kulturkrets.<sup>88</sup> I Sverige var domstolene tidligere restriktive til denne skadetypen. Siden 1990-tallet har det skjedd en utvikling, og en økt mulighet for å tilkjennes slik erstatning.<sup>89</sup> Tilsvarende som i Norge er det hovedsakelig en helhetsvurdering av ulike momenter som avgjør om erstatning tilkjennes.

Tidligere dansk rettspraksis var meget restriktiv, og hadde en kategorisk tilnærming hvor skadelidte utenfor faresonen ikke ble tilkjent erstatning.<sup>90</sup> Ved vedtagelsen av den danske Lov om erstatningsansvar § 26 a i 2003, som gir nærstående godtgjørelse ved dødsfall forvoldt ved forsett eller grov uaktsomhet, ble det uttalt i forarbeidene at det i større grad enn tidligere bør tilkjennes erstatning etter de ulovfestede reglene.<sup>91</sup> Uttalelsen har ført til utvikling på område, og satt føring for saker tatt opp til behandling i ettertid. Dette fremgår av U 2007.1562 H, hvor det uttales at det i visse tilfeller ikke kan utelukkes at det kan bli tilkjent erstatning for psykisk skade, for eksempel hvor en person er vitne til at nærstående blir drept i en ulykke. Ved behandling av de ulike avgrensningmomentene vil det dermed underveis også ses hen til hvordan nabolandene har behandlet de samme spørsmålene.

---

<sup>84</sup> NOU 1992: 6 kap 3.3 og Ot.prp. Nr. 31 kap. 10.5.

<sup>85</sup> Sysle mfl. (2011) s. 551.

<sup>86</sup> PSN-2007-285.

<sup>87</sup> Se bla. Lødrup/Kjelland (2009) s. 73–79.

<sup>88</sup> *Ibid.*

<sup>89</sup> Se Flodin (2008) s. 525–551 og Andersson (2013) s. 404.

<sup>90</sup> U 1931.124 V.

<sup>91</sup> Bet. Nr. 1412/2002 kap. 5.2.

## 4.2 Skadevolders skyld

Graden av skyld er et moment som blir vektlagt i vurdering av adekvans generelt, men er ansett som særlig relevant og avgjørende i de såkalte «sjokkdommene».<sup>92</sup> Dette relaterer seg til ansvarsgrunnlaget, og momentet innebærer at adekvanslæren vil variere ut fra graden av skyld. Det må foretas en vurdering av skyldgraden, og hvor uaktsom skadevolder har opptrådt. Vurderingen skjer etter en skala, hvor det skilles mellom simpel/vanlig uaktsomhet, grov uaktsomhet og forsett.<sup>93</sup> Grov uaktsomhet innebærer en handlemåte som avviker klart fra det forsvarlige, og ved forsett har vedkommende handlet bevisst og med hensikt.<sup>94</sup> Konsekvensen av en høy skyldgrad er at rammene for ansvaret kan utvides, og trekker i retning av at den psykiske følgeskaden vil omfattes av erstatningsansvaret.

Et slikt moment kan foruten i rettspraksis, forankres i alminnelige rimelighetsbetraktninger, ettersom hensynet bak adekvanslæren hovedsakelig er å beskytte skadevolder. Om skadevolder kan bebreides, er det mer rimelig at vedkommende må bære konsekvensene enn tilfeller hvor skadevolder ikke kan klandres.<sup>95</sup> Er handlingen foretatt ved forsett kan det også tenkes at krenkelsen, og skaden oppfattes slik at den er innvilget for flere personer som står primærskadelidte nær.<sup>96</sup> Dette medfører at ringvirkninger i større grad anses som påregnelige, og konsekvensen blir at skadevolder ved grov skyld må regne med å hefte for skadefølger som er relativt upåregnelig og fjern.<sup>97</sup> Ved å vektlegge skyldgraden gjennom et utvidet ansvar, gir dette også en preventiv effekt.<sup>98</sup> Både individualpreventiv og allmennpreventive hensyn tilsier at ansvar bør pålegges i de tilfellene det er mulig å unngå skaden.

Argumentasjonsmønsteret kommer tydelig frem i Rt. 1966 s. 163 (Sola) og Rt. 1960 s. 357 (Bersagel), og kan forklare det ulike utfallet i de to sakene. Bersagel-dommen omhandler en 15 år gammel gutt som omkom ved drukning da bilen han befant seg i ble rygget utfor en kai av en sjåfør som ikke hadde tillatelse til å kjøre bilen. Hendelsen medførte at moren fikk psykisk sjokk med nervøse ettervirkninger, og hun ble tilkjent erstatning som den første i slike saker. Førstvoterende uttaler følgende: «gode grunner taler for å trekke grensene for de erstat-

---

<sup>92</sup> Rt. 1960 s. 357.

<sup>93</sup> Wilhelmsen/Hagland (2017) s. 262.

<sup>94</sup> Se Rt. 2004 s. 499 (avsnitt 32) om grov uaktsomhet.

<sup>95</sup> Kjelland (2008) s. 266.

<sup>96</sup> Frøseth (2015) s. 110.

<sup>97</sup> *Ibid.*

<sup>98</sup> Wilhelmsen/Hagland (2017) s. 262.

ningsmessige følger videre hvor det dreier seg om skyldansvar, som i vårt tilfelle».<sup>99</sup> Skadevolder i denne saken hadde handlet grovt uaktsomt, og det kommer tydelig frem at graden av skyld hadde innvirkning på adekvansvurderingen.

Motsetningsvis står Sola-dommen, hvor en høy skyldgrad ikke forelå. I denne dommen døde en gutt i trafikkulykke, og Høyesterett tilkjente ikke erstatning til moren som fikk sjokk som følge av ulykken. Førstvoterende sammenligner de to dommene, og påpeker de «særlige forhold som forelå» i dommen fra 1960.<sup>100</sup> Et av disse forholdene var skyldgraden, og at vedkommende i den første dommen var sterkt å bebreide. At skadevolder i Sola-dommen var mindre å bebreide, medvirket til at flertallet ikke tilkjente erstatning. Årsaken til skaden var her kun sviktende oppmerksomhet, noe som ofte forårsaker trafikkulykker. De to dommene er et bevis på hvordan skyldgraden kan føre til at erstatningsansvaret utvides, og at det kan ha avgjørende betydning i helhetsvurderingen. Når det gjelder vekten av momentet i det konkrete tilfellet er det avhengig av de øvrige momentene.<sup>101</sup> Dersom øvrige momenter ikke er oppfylt, vil ikke den groveste skyld alene være tilstrekkelig.

Skyld er ikke et avgjørende kriterium for adekvans, verken i den ene eller den andre retningen. Momentet er ikke utslagsgivende, og tillegges ikke like stor vekt som tidligere. Erstatning kan også tilkjennes dersom den skadevoldende handling bygger på et objektivt ansvarsgrunnlag, noe som innebærer at ansvar pålegges uavhengig av skyld.<sup>102</sup> Her vil flere sviktende elementer samlet sett føre til en ansvarsbetingende hendelse.<sup>103</sup> Rettspraksis har vist at erstatning for psykisk skade hos nærstående kan tilkjennes også i slike tilfeller. I Rt. 1985 s. 1011 (Hauketo) ble en mann truffet av signallykten på et hurtigtog som passerte perrongen. Toget skulle opprinnelig ankommet i et annet spor, og det ble ikke informert om endringen. Konen som var vitne til hendelsen fikk sjokkskade og nervøse ettervirkninger. I dommen kan det spores tegn til at det erstatningsrettslige vernet ved slike skader er utvidet, og en av grunnene til dette er at forut for denne avgjørelsen la Høyesterett tilsynelatende betydelig vekt på skyld. Før dommen ble avsagt var Sola-dommen et sterkt prejudikat for at skyld var en avgjørende og nødvendig betingelse for erstatningsansvar. I Hauketo-dommen kom Høyesterett

---

<sup>99</sup> Rt. 1960 s. 357 (s. 359).

<sup>100</sup> Rt. 1966 s. 163 (s. 167).

<sup>101</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 425.

<sup>102</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 51.

<sup>103</sup> Frøseth (2015) s. 127.

derimot til at NSB var erstatningsansvarlig for konens psykiske lidelser, til tross for at ansvarsgrunnlaget var objektivt.

I lagmannsrettsavgjørelsen RG 2005 s. 583 (Beltebil-dommen), ble det også tilkjent erstatning selv om ansvarsgrunnlaget bygde på den objektive ansvarsregelen i skadeerstatningsloven § 2-1. Her krevde foreldrene erstatning da de fikk psykiske skader som følge av at deres sønn døde under en øvelse i Forsvaret. Gutten tjenestegjorde i førstegangstjenesten, og beltebilen han satt i sank da den kjørte på islagt myr. Feilen kunne vært unngått, ettersom sikkerhetsrutinene ikke var gode nok. Ved et objektivt ansvar kan en begrunne erstatningsansvar med sosiale hensyn, pulveriseringshensyn og proporsjonalitetsbetraktninger.<sup>104</sup> Dersom måten familien da blir rammet på er uforholdsmessig, kan dette trekke i retning av en utvidet grense av adekvansregelen.

Videre bygger den nyeste dommen HR-2018-2080 (Ullevål) også på et objektivt ansvarsgrunnlag. I denne dommen ble mor tilkjent erstatning for sin psykiske skade etter pasientskadeloven § 2. Bakgrunnen var at sønnen døde på sykehuset grunnet sviktende helsehjelp da en ventrikkelsonde ikke ble reetablert. Spørsmålet som ble vurdert var om morens psykiske skade var «så upåregnelig og fjern at den faller utenfor statens erstatningsansvar».<sup>105</sup> Dette ble svart benektende, og moren ble tilkjent erstatning selv om skadevolders skyld, og ansvarsgrunnlag ikke ble tillagt vekt. I en obiter dictum uttalelse påpeker Høyesterett derimot at domstolene tidligere har lagt stor vekt på skyld.<sup>106</sup> Også denne avgjørelsen illustrerer at skyldgraden ikke har vært like sentral ved vurderingen av erstatning i de nyeste sakene.

I motsatt retning har heller ikke den groveste grad av skyld, og ekstreme handlinger alene vært tilstrekkelig for å tilkjenne erstatning. Dette illustreres ved sakene behandlet i etterkant av terrorhandlingene i Oslo. Flere nærstående ble da nektet erstatning for egen psykiske skade.<sup>107</sup> I for eksempel ENV-2014-591 ble ikke ektefellen til en som ble alvorlig skadet etter bombeeksplosjonen ved regjeringskvartalet tilkjent erstatning. Her legges det dermed ikke stor vekt på at handlingen var ekstraordinær og ekstrem, samt foretatt med viten og vilje. Utfallet kan derimot tenkes å ha blitt annerledes om det var terroristens personlige ansvar som ble behandlet, fordi andre hensyn gjør seg gjeldende etter voldsoffererstatningsordningen.

---

<sup>104</sup> Frøseth (2015) s. 115.

<sup>105</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 1).

<sup>106</sup> *Ibid.* (avsnitt 50). Se Hagland (2019) s.12.

<sup>107</sup> Se for eksempel: HR-2017-352-A, ENV-2013-1214, ENV-2014-3053 og ENV-2017-1507.



Likevel illustrerer dette at skyldgraden som moment har begrensninger. Skyldgradens vekt og relevans kan bare forklares ved at det er et av momentene som inngår i helhetsvurderingen ved avgjørelsen om skadefølgen er adekvat.<sup>108</sup>

I svensk rett ble nærstående tredjepersoner med psykiske skader før lovendring i 2002 tilkjent erstatning ved forsettlige og grovt uaktsomme handlinger. Eksempelvis i NJA 1993 s. 41 I og II, hvor en 16 åring ble forsettlig voldtatt og drept, ble søster og foreldre tilkjent erstatning. Domstolen uttalte at psykisk lidelse når noen blir drept bevisst er en nærliggende og typisk reaksjon. I NJA 1996 s. 377 ble foreldrene og søsteren til en gutt som ble grovt uaktsomt drept ved påkjørsel av en alkoholpåvirket sjåfør tilkjent erstatning for psykisk sjokk. Erstatning ble derimot avvist i NJA 1999 s. 632 hvor drapet skjedde ved simpel uaktsomhet. I ettertid er vernet derimot styrket da det ble innført en lovregel i skadeståndslagen § 2 tredje punkt i kapittel 5.<sup>109</sup> Bestemmelsen gir rett på erstatning for egen psykisk skade til avdødes særskilte nærstående, og skadevolder blir ansvarlig uavhengig av grad av skyld. Forarbeidene uttaler at det ikke er grunn til å la adgangen til erstatning hvile på skyldgraden, da en psykisk reaksjon hos nærstående vil være typisk og påregnelig uavhengig av skyld.<sup>110</sup>

Basert på analysen skissert over, er det klart at skadevolder kan bli erstatningsansvarlig både basert på forsett og grov uaktsomhet. Objektive ansvarsregler slik som for eksempel pasient-skadeloven § 2 og skadeerstatningsloven § 2-1, som rammer anonyme og kumulative feil, kan også lede til ansvar. Vekten av momentet vil variere ut ifra hvilke grad av skyld som foreligger. Dersom skadevolder derimot har handlet med liten, eller ingen grad av skyld, vil hensynet til å beskytte skadevolder veie tyngre. Dette taler for at adekvansregelen avgrenser erstatningsansvaret for følgeskader som er forvoldt ved simpel uaktsomhet. Konsekvensen blir da at slike handlinger ikke er erstatningsbetingende fordi adekvansnormen snevres inn. Dersom utviklingen derimot går i samme retning som svensk rett, vil også disse tilfellene muligens rammes i fremtiden.

---

<sup>108</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 425.

<sup>109</sup> Se Hellner/Radetzki (2018) s. 377–382.

<sup>110</sup> Prop. 2000/01: 68 s. 34.

### 4.3 Karakter av initialskaden

Karakter av initialskaden er et relevant moment i adekvansvurderingen, særlig fordi det vil ha betydning for påregneligheten av en psykisk skade. Det sentrale er hvilken personskade som er påført den nærstående. En psykisk skade hos tredjepersonen vil i større grad være påregnelig om primærskadelidte er død. I rettspraksis hittil er det imidlertid også tilkjent erstatning i anledning alvorlig skade på nærstående.<sup>111</sup> Heller ikke voldsoffererstatningsordningen oppstiller et ufravikelig krav til dødsfall. Dermed er det ikke til hinder for erstatning dersom den psykiske skaden oppstår som følge av en annens alvorlige personskade. Det blir da nødvendig å ta stilling til hvilken alvorlighetsgrad, og minstekrav det stilles til denne skaden. Gitt at den nedre grensen kan identifiseres, vil det kunne settes en grense for hvilke forhold som faller utenfor det erstatningsrettslige vernet. Det sentrale er dermed i hvilken grad personskader som ikke har ført til døden vil være tilstrekkelige.<sup>112</sup>

Basert på rettspraksis stilles det krav til at skaden må være av en viss alvorlighetsgrad for at nærstående kan tilkjennes erstatning. Ikke enhver personskade vil omfattes, og grensen vil trekkes ved de mindre alvorlige skadene som ikke gir erstatning. Bakgrunnen for dette er at en psykisk følgeskade på nærstående da vil anses som upåregnelig. Før Hauketo-dommen ble avsagt i 1985 var erstatning for tredjepartskrav kun tilkjent ved dødsfall hos primærskadelidte. I Hauketo-dommen overlevde primærskadelidte, og ble «kun» påført en alvorlig personskade. Mannen fikk knust venstre øye og kjeve, samt at ganen og nesen var borte. Han mistet mye blod, og tilstanden var kritisk. Hendelsen førte til at han fikk hodeskader, og ble 100 % medisinsk ervervsmessig ufør. Dette indikerer at dersom skaden er alvorlig nok, vil dette i noen tilfeller være tilstrekkelig.

At alvorlig skade kan være tilstrekkelig har også støtte i Ullevål-dommen. Her uttaler førstvoterende at «det alltid vil være en tung psykisk belastning når et barn dør eller blir hardt skadet.»<sup>113</sup> Formuleringen kan tyde på at disse to skadefølgene er likestilte, forutsatt at skaden er alvorlig nok. Ved en mild personskade vil ikke en psykisk skade være påregnelig. Det er vanskelig å skissere opp en klar grense mellom de milde personskadene som trolig ikke omfattes, og de skadene som er alvorlig nok til å omfattes. Grensedragningen må overlates til

---

<sup>111</sup> Rt. 1985 s. 1011.

<sup>112</sup> Eks. ENV-2009-186 og ENV-2010-474.

<sup>113</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

rettspraksis. For ikke å utvide erstatningsansvaret i for stor grad, taler gode grunner for å være forsiktig med å utvide anvendelsesområdet betraktelig.

Et typetilfelle og mellomkategori som kan tenkes å være omfattet av erstatningsvernet, er når nærstående rammes av livstruende skader. Dersom vedkommende svever mellom liv og død, vil dette være en stor påkjenning for de nærmeste. Fra svensk rett, i NJA 2006 s. 181, ble eksempelvis erstatning tilkjent moren da sønnen overlevde etter drapsforsøk forvoldt ved slag i hodet. Domstolene vektla at skaden var livstruende, samt ventetiden før primærskadelidte var utenfor fare. Det vil være en stor psykisk belastning dersom en skadet person for eksempel blir liggende i koma over lengre tid. Dette kan tenkes å være nærmest en like stor påkjenning som å få dødsbudskapet direkte. At tilstanden er livstruende over lengre tid vil være et argument for erstatning, som også underbygges ved at risikoen for utvikling av PTSD vil påvirkes av om en hendelse pågår over lengre tid.<sup>114</sup>

En annen situasjon som ikke har vært behandlet er når det kun foreligger fare, eller trussel om personskade. Det kan tenkes at et familiemedlem blir kidnappet, og dette fører til psykisk sjokk hos de nærmeste. En slik situasjon kan også dras ut i lengre tid. Høyesterett har ikke tatt stilling til hvordan dette eventuelt skal behandles. Gode argumenter tilsier derimot at et slikt tilfelle må omfattes av det erstatningsrettslige vernet, selv om vedkommende blir frigjort til slutt. Dette vil være en svært traumatisk opplevelse, og den psykologiske effekten på familiemedlemmer vil være stor. Psykisk sjokk og ettervirkninger vil da være nærliggende.

Til nå har vi sett at dersom primærskadelidte overlever, trenger ikke det bety at adekvansregelen avskjærer erstatningskravet. Dersom primærskadelidte er hardt og alvorlig skadet, og dette drar ut i tid kan dette medføre at erstatning tilkjennes likevel. Psykiske skader som oppstår som følge av milde, og moderate personskader faller derimot antakeligvis utenfor det erstatningsrettslige vernet.

---

<sup>114</sup> Malt mfl. (2018) s. 241.

#### 4.4 Tilknytning til primærskadelidte

Tilknytningen til primærskadelidte innebærer en vurdering av den personlige tilknytningen mellom primær og sekundærskadelidte. Dette er et meget relevant og avgjørende moment i adekvansvurderingen, og det stilles relativt strenge krav. Det er nødvendig å sette visse krav til det relasjonelle båndet, og en grense for hvilken personkrets som kan være berettiget. Jo nærmere relasjonen er, desto mer påregnelig vil en reaksjon være. I tillegg er det ønskelig å unngå en «flodbølge» av erstatningskrav fra en stor krets av mulige berørte personer. Dette blir stadig mer praktisk, og aktuelt i lys av nyere teknologi som kan medføre at en enorm krets av personer kan få en nærhet til hendelser gjennom multimedier. Hittil har Høyesterett bare akseptert foreldre og ektefellers tilknytning, og praksis tyder på at momentet er avgjørende. I alle de tidligere dommene, foruten Hauketo-dommen hvor konen fikk erstatning, har spørsmålet vært om foreldre har vært erstatningsberettiget ved barns dødsfall.

Høyesterett kommer i Ullevål-dommen med generelle bemerkninger angående personkretsen. Førstvoterende uttaler at erstatningsvernet som utgangspunkt er begrenset til den «indre kjernen av pårørende».<sup>115</sup> Videre argumenterer førstvoterende for at det er «fremdeles god grunn til å trekke nokså snever ramme for hvilken personkrets som omfattes».<sup>116</sup> Høyesterett uttaler at det er særlig det følelsesmessige og personlige båndet mellom barn og foreldre, som gjør at det er påregnelig med en psykisk reaksjon.<sup>117</sup> Uttalelsen setter en del begrensninger for hvem som kan være berettiget, men grensedragningen er likevel ikke helt tydelig. Det er klart at dommen er et prejudikat når det gjelder foreldres psykiske skade i slike tilfeller, men rettstilstanden er uklar når det gjelder andre tilknytninger og familiemedlemmer. Den «indre kjernen av pårørende» vil nok omfatte relasjonen mellom foreldre og barn, ektefeller/registrerte partnere og antakeligvis søsken. Mer usikkert er det om barn omfattes uavhengig av alder, og om de bor sammen med foreldrene. Øvrig slekt, venner og annet bekjentskap vil som hovedregel anses som for fjernt og avledet. Til sammenligning er det etter skadeerstatningsloven § 3-5 ektefeller, samboere, barn og foreldre som har krav på oppreisningserstatning for ikke-økonomiske tap.

---

<sup>115</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 47).

<sup>116</sup> *Ibid.*

<sup>117</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

Etter Ullevål-dommen vil vernet derimot bare som «utgangspunkt» omfatter de som tilhører den «indre kjerne av pårørende». Dette indikerer en mulighet for å foreta konkrete vurderinger av om vernet skal utvides. Det kan tenkes situasjoner hvor noen har en særlig sterk tilknytning, men likevel faller utenfor kategoriene som hittil har vært anerkjent av Høyesterett. For eksempel særlig gode venner, samboere, kjærester, stebarn, kusiner, eller besteforeldre. Ved yrkesskader kan spørsmålet også dukke opp når en arbeidskollega blir vitne til en arbeidsulykke. Videre kan det tenkes at en sårbar person overværer en tilfeldig ulykke, og primærskadelidte bare er en bekjent eller fremmed. Skyld hos skadevolder, nærhet til hendelsen, og emosjonell tilknytning er forhold som kan begrunne en utvidet krets av personer. Domstolen har derimot ikke behandlet disse kategoriene tidligere, og grensedragningene må da vurderes konkret. Basert på tidligere dommer har kravet vært praktisert strengt, og lite tyder på at domstolene er tilbøyelig til å åpne for en utvidet krets.

At det kan oppstå andre relasjonelle bånd illustreres fra voldsoffererstatningsordningen. HR-2017-352-A (Landside-dommen) omhandler tre ungdommer som deltok på sommerleiren på Utøya, men som under terrorhandlingen befant seg på landsiden. De krevde erstatning for egne psykiske skader. En av de erstatningssøkende hadde et søskenbarn som befant seg på Utøya, og det trekkes frem at etter voldsoffererstatningsloven er kjerneområdet for «nærstående person» vold mot barnets omsorgsperson og søsken.<sup>118</sup> Utgangspunktet blir da at vold mot søskenbarn faller utenfor, men Høyesterett uttaler at «[e]n særlig nær tilknytning mellom dem kan imidlertid føre til at løsningen i konkrete tilfelle blir en annen».<sup>119</sup>

Det vil derimot være knyttet en rekke betenkeligheter til det å utvide personkretsen i for stor grad. En slik utvidelse kan som nevnt føre til en «flodbølge» av erstatningskrav. Det kan også medføre en risiko for at personer som ikke er nærstående forsøker å gi seg ut for å ha psykiske lidelser, med hensikt om å få erstatning. Dette kalles «rentenevroser», og innebærer at den psykiske tilstanden er påvirket av et håp om å tilkjennes erstatning.<sup>120</sup> Slike betenkeligheter gjør seg ikke gjeldende i like stor grad om det stilles strenge krav til tilknytningen. Basert på disse argumentene er det lite realistisk at domstolene utvider personkretsen vesentlig.

---

<sup>118</sup> HR-2017-352-A (avsnitt 33).

<sup>119</sup> HR-2017-352-A (avsnitt 34).

<sup>120</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 385.

Etter gjeldende rett er det avgjørende om søker tilhører den «indre kjerne av pårørende».<sup>121</sup> På generelt plan er det vanskelig å utelukke familiemedlemmer fra denne gruppen, da det trolig vil avhenge av situasjonen. Derimot medfører uttalelsen at et typetilfelle som foreløpig vil falle utenfor vernet, og som må tåles av skadelidte er tilfeldige vitner som ikke har en relasjon til skadelidte.<sup>122</sup> Det samme legges til grunn av voldsoffererstatningsmyndighetene, eksempelvis i ENV-2014-1687 hvor erstatning ble avvist når det ikke forelå kjennskap til de to drepte. Dette ble ansett som utenfor den gruppen av tredjepersoner som ordningen tar sikte på å beskytte. En person som ikke står primærskadelidte nær, men som pådrar seg en psykisk skade ved å være vitne, eller bli underrettet om annens fysisk skade er fortsatt avskåret fra erstatning etter adekvansregelen. Det er derimot ikke utenkelig med spesielle tilfeller hvor utfallet blir annerledes, eller at domstolene fortsetter utviklingen i fremtiden ved å utvide personkretsen.

#### **4.5 Saklig tilknytning**

Ved vurderingen av om tredjepersoner sin skade er adekvat har nærhet til handlingen i tid og sted blitt særlig vektlagt i rettspraksis. Grensedragningen for erstatning beror på hvor tett skadelidte har vært på hendelsen. Dette er relevant fordi det vil identifisere de som har en kvalifisert involvering i hendelsen. Ved tilstrekkelig grad av involvering anses hendelsen for å ha en skadeevne som er egnet til å påvirke nærstående.<sup>123</sup> Det må dermed foretas en vurdering av den opplevelsesmessige nærhet til den skadegjørende handlingen, og en viss delaktighet i akutthendelsen er nødvendig. Det sentrale er måten skadelidte opplevde situasjonen på. Når nærstående får oppleve en voldsom, ekstraordinær og fatal hendelse på nært hold vil den ha stor skadeevne. Det tradisjonelle utgangspunktet i rettspraksis har tidligere vært at erstatning tilkjennes for nærstående som er direkte vitne, som vil ha en særlig tilknytning til skadehendelsen.<sup>124</sup> I senere tid har dette derimot vist seg å ikke være et ufravikelig krav.

Tilknytningen til den skadegjørende handlingen kan være ulik, og jo fjernere skadelidte har vært desto vanskeligere er det å tilkjennes erstatning. Det første typetilfellet som vil veie

---

<sup>121</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 47).

<sup>122</sup> Se eksempelvis RG-1990-178.

<sup>123</sup> Frøseth (2015) s. 124.

<sup>124</sup> RG-2005-583.

tyngst er tilfeller hvor den psykiske skaden har oppstått som en følge av å være direkte vitne. Skadelidte får da en intens og nær opplevelse av skadehendelsen, og har da en sterk saklig tilknytning. Dette taler for at det er nærliggende at vedkommende får en psykisk reaksjon, noe som var tilfelle i Hauketo- og Ullevål-dommen hvor erstatning ble tilkjent. Dette tyder på at kriteriet har blitt tillagt stor vekt, og praktisert strengt. Er det derimot en tilfeldig person som er direkte øyevitne, er dette momentet ikke alene tilstrekkelig tungtveiende. Dette illustreres ved RG-1990-187 (Oljeplattform) hvor en mann som sto på naboplattformen ikke fikk erstatning for sjokkskaden han pådro seg etter å ha vitnet forliset av oljeplattformen «Alexander L. Kielland» hvor 123 personer døde.

Domstolene har for det andre ved visse omstendigheter tilkjent erstatning hvor pårørende ikke har vært vitne, men hvor de opplever ulykkesstedet i ettertid. Skadelidte har da kommet til ulykkesstedet umiddelbart etterpå, og sett nærstående død eller skadet. Den psykisk skadde vil da ha nærmest tilsvarende saklig tilknytning som det et øyevitne har, ettersom en slik opplevelse er svært belastende. I Bersagel-dommen kom moren til ulykkesstedet like etter at skaden var skjedd, og ble tilkjent erstatning. Beltebil-dommen strekker seg lenger, og utvikler rettstilstanden i relasjon til saklig tilknytning. Her ble erstatning tilkjent, selv om foreldrene kun hadde besøkt ulykkesstedet dagen etter. Basert på kombinasjonen av opplysningene om skaden, og de visuelle inntrykkene mente lagmannsretten at foreldrene opplevde den dramatiske ulykken som «nesten» vitner.<sup>125</sup>

For det tredje kan skaden oppstå ved at skadelidte får kunnskap om hendelsen gjennom meddelelse, som vil gi den svakeste tilknytningen. Vissheten om primærskaden kommer da i etterkant av hendelsen. En slik underrettelse kan skje på ulike måter, for eksempel gjennom venner, familie, multimedier, politi, eller en sogneprest. Ved meddelelse gjennom andre har domstolene tidligere vektlagt om underrettelsen skiller seg fra det «vanlige». Dersom den ikke har gjort det, har dette talt for at følgeskaden var upåregnelig. I Sjokk I, Sola og Beltebil-dommen har pårørende ikke vært vitne til ulykken, men blitt underrettet om hendelsen i ettertid. I Sola-dommen ble det påpekt at meddelelsen ikke skilte seg fra det «vanlige i disse saker».<sup>126</sup> Meddelelsen var ifølge Høyesterett kommet frem på en så «skånsom form som mu-

---

<sup>125</sup> RG-2005-583.

<sup>126</sup> Rt. 1966 s. 163 (s. 167).

lig», og erstatning ble som nevnt ikke tilkjent.<sup>127</sup> De vektla da at «meddelelsen til den pårørende er gitt på en måte som slike budskap vanligvis blir gitt på».<sup>128</sup>

I Beltebil-dommen kom lagmannsretten til motsatt resultat, og viste til at underrettelsen skjedde på en måte som «skiller seg ut fra det vanlige».<sup>129</sup> Foreldrene fikk meddelt budskapet av sognepresten i deres hjem, men flere andre faktorer gjorde dette til en oppdrivende opplevelse. I tillegg til de visuelle inntrykkene fra hendelsesstedet, måtte foreldrene vente på meddelelsen fra sognepresten i en time etter de fikk vite om ulykken via radionyhetene. Dette tyder på at det hadde betydning for vurderingen at de sterke inntrykkene ble opprettholdt over en lengre tidsperiode. Pårørende ble utsatt for en lang ventetid, og denne uthalingen av tiden kan nok være skadelig. Beltebil-dommen tolker med dette nærhetskriteriet utvidende, og gir saklig tilknytning en videre betydning. Dermed kan det legges vekt på flere momenter når det gjelder den saklige tilknytningen. Det mest sentrale er at omstendighetene vurderes i et lengre tidsperspektiv, og etterfølgende omstendigheter kan vektlegges. Dersom den psykisk skadde ikke er vitne, kan det da legges vekt på opplevelsen av ulykkesstedet i ettertid. Samt om vedkommende har fått kunnskap om hendelsen på en måte som skiller seg fra det normale.

At Høyesterett vektlegger om budskapet er gitt på en normal, skånsom og forsiktig måte er blitt kritisert i teorien. Både Kjelland og Nygaard argumenterer for at dette er blitt vektlagt i for stor grad.<sup>130</sup> Essensen i kritikken er at traumet i like stor grad knytter seg til innholdet i budskapet, og den personlige relasjonen vedkommende har til den primærskadelidte. Det er da av mindre betydning for skadeutviklingen at formidlingen skjedde på en skånsom og normal måte. Basert på dette argumenterer Kjelland for at erstatning ikke bør avgrenses basert på måten beskjedene blir formidlet på.<sup>131</sup>

Danmark er her kommet lengre i utviklingen i favør av skadelidte. Erstatning er her tilkjent hvor skadelidte verken var vitne, eller kom til stedet umiddelbart etterpå. I avgjørelsen U 2014.2376 H ble en mor tilkjent erstatning da hun gjennom underrettelse om barnas dødsfall fikk en psykisk lidelse. Hennes tidligere ektefelle hadde drept deres to døtre forsettlig ved å skjære av pulsåren. I denne saken kom underrettelsen kort tid etter drapet, og heller ikke

---

<sup>127</sup> *Ibid.*

<sup>128</sup> Rt. 1966 s. 163 (s. 168).

<sup>129</sup> RG-2005-583.

<sup>130</sup> Kjelland (2008) s. 396, og Nygaard (2007) s. 378.

<sup>131</sup> Kjelland (2008) s. 396.



andre forhold var utenom det vanlige. Den danske domstolen utvider her muligheten for nærstående til å tilkjennes erstatning for egen psykiske skade ved personskade på nærstående.

Den saklige tilknytningen tids- og stedsmessig synes å ha bli vektlagt av Høyesterett i enda større grad enn tidligere. De synes å legge betydelig vekt på i hvilken grad den skadelidte har vært til stede i tiden før, på skadetidspunktet, og i ettertid. Landside-dommen omhandler voldsoffererstatning til tre deltakere på AUFs sommerleir, men som ved terrorhandlingen befant seg på landsiden. Domstolene vektla særlig tilknytningen til handlingen, og viste til at den var svakere enn Sola og Hauketo-dommen. Erstatningssøkerne befant seg på fastlandet, et stykke unna terrorhandlingene. Det var i det konkrete tilfellet ikke tilstrekkelig å observere hendelsen på avstand.

I Ullevål-dommen ble det lagt vekt på at moren i likhet med konen i Hauketo var til stede før, under og etter hendelsen. Moren lå på samme rom som sønnen, og var den som oppdaget at han var blå i huden og manglet pust. Hun varslet da de ansatte, og ble vitne til gjenopplivningsforsøket. Landside-dommen og Ullevål-dommen tyder på tendenser til et strengere krav til nærheten i sted, altså hvor skadelidte befinner seg på skadetidspunktet. Tilstedeværelsen til den nærstående ved den dramatiske hendelsen synes å være et avgjørende moment i noen tilfeller. Det kan derimot ikke anses som et ubetinget krav, da førstvoterende i Ullevål-dommen uttaler at det uavhengig av om foreldrene er til stede, vil være påregnelig med en psykisk reaksjon når barn blir hardt skadet eller dør.<sup>132</sup>

Et økt krav til nærhet kan også antydes i praksis fra Erstatningsnemda for voldsofre. I ENV-2009-186 ble en mor tilkjent erstatning for psykisk traume som følge av at datteren ble voldtatt og drapstruet. Moren hadde ingen nærhet til hendelsen, men nemda mente likevel at moren oppfylte de alminnelige vilkår for erstatning, til tross for at dette var en svært snever unntaksregel. Utfallet ble det samme i ENV-2010-474 og ENV-2010-1792, hvor erstatning ble tilkjent enda det ikke forelå verken tidsmessig, eller stedlig tilknytning til skadehendelsene. I praksis fra nyere tid, eksempelvis ENV-2014-24 og ENV-2014-1481, har lignende hendelsesforløp blitt avslått som følge av manglende nærhet til handlingen. Det må derimot nevnes at voldsoffererstatningsmyndighetene i visse tilfeller har vurdert kravet til nærhet strengere enn domstolene. Her vises det for eksempel til ENV-2017-1405, hvor lagmannsretten i LB-2016-58330-3 tilkjente erstatning til tredjeperson, mens myndighetene avsto. Betragtningene over

---

<sup>132</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

tyder på at det foreligger et økt krav til nærhet, og at en viss form for delaktighet vil vektlegges. Det har hittil ikke vært tilkjent erstatning for en «normal» underrettelse, hvor det ikke foreligger særlige omstendigheter ved den. Dette tyder på at adekvansregelen da avgrenser erstatningsansvaret, og at disse tilfellene faller utenfor det erstatningsrettslige vernet.

## 4.6 Skadesituasjonen

Skadesituasjonen er et moment som domstolene vanligvis har lagt stor vekt på, og som er et fellende punkt i noen saker. Dette momentet innebærer en vurdering av de forhold som knytter seg til skadesituasjonene, og omstendighetene rundt. Tidligere foretok Høyesterett en vurdering av om omstendighetene hadde en karakter som i «særlig grad var egnet til å sjokkere», og om skadehendelsen fremsto som uventet og ekstraordinær.<sup>133</sup> Nyere praksis har lagt mindre vekt på dette momentet, og det er ikke ansett som like avgjørende som tidligere. Dersom det derimot foreligger slike grusomme hendelser, vil dette naturlig nok være et tungtveiende moment.

I Ullevål-dommen uttaler førstvoterende følgende: «Etter mitt syn bør det ikke lenger stilles krav om at skadesituasjonen var helt ekstraordinær eller særlig gruoppvekkende. Grensene bør være en del romsligere».<sup>134</sup> Domstolene gjør da et betydelig sprang materielt, men uttaler i fortsettelsen at det må «likevel være forhold knyttet til skadesituasjonen eller omstendighetene rundt den som i seg selv representerer en *særlig belastning* for forelderen, utover selve tapet av, eller skaden på, barnet».<sup>135</sup> En forutsetning er dermed trolig at initialskaaden som er drøftet i punkt 3.3 er dødsfall, eller alvorlig personskade. Derimot vil derimot ikke dette alene være tilstrekkelig, og det kreves noe mer for å oppfylle kravet.

Domstolene setter her et kvalifikasjonskrav uten å definere innholdet tydelig, og gir ikke noen retningslinjer for hva som vil være tilstrekkelig. Høyesterett holder trolig litt tilbake, for ikke å komme i konflikt med tidligere forvaltnings- og rettspraksis. Høyesterett uttaler ikke hvilken tilleggsbelastning som anses for å være en «særlig belastning», utover det å miste et barn. I denne dommen er tilsynelatende tilstedeværelse ved det dramatiske hendelsesforløpet en

---

<sup>133</sup> Rt. 1960 s. 357 (s. 359) og RG-2005-583.

<sup>134</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 48).

<sup>135</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

tilstrekkelig kvalifikasjon. En slik nærhet vil ofte foreligge ved pasientskader, da pårørende ofte er sterkt involvert i behandlingssituasjonen. Pasientskadenemda har flere ganger tidligere påpekt at det er en stor belastning å oppleve egne barns dødsfall, men har ansett det som innenfor det foreldre må regne med å oppleve.<sup>136</sup>

Pasientskadenemda har dermed flere ganger avvist erstatning fordi det ikke foreligger særlig grusomme eller ekstraordinære omstendigheter rundt hendelsen, som egner seg til å sjokkere i tilstrekkelig grad til å anse psykisk skade adekvat. Disse vurderingene baserer seg på de strenge rammene utpenslet av Høyesterett, men etter Ullevål-dommen må dette kravet reduseres. Grensedragningen må trolig trekkes nedad mot de helt ordinære og udramatiske tilfellene som ikke er erstatningsrettsligvernet. I motsatt fall kreves det heller ikke noe som er «særlig gruoppvekkende» slik som tidligere. Kravet til skadesituasjonen ligger da trolig et sted midt mellom disse ytterpunktene. Det vil være nødvendig at begivenheten er av en slik karakter at den har skadeevne, i tilstrekkelig grad til å forårsake en psykisk skade. Dette kan også forklares av medisinske grunner, da skadelidte nok må utsettes for en viss belastning for å kunne utvikle en psykisk skade.

At hendelsen oppstår uventet er noe som rettspraksis tilsynelatende vektlegger. Et slikt moment kan tenkes å kvalifisere til kravet om «særlig belastning». Det en person ikke er forberedt på er gjerne mer sjokkerende enn situasjoner som er forventet. Et slikt synpunkt er også nærliggende i lys av at det vil være høyere risiko for utvikling av psykisk lidelse dersom hendelsen skjer uten forvarsel og helt plutselig.<sup>137</sup> Dette illustreres i Ullevål-dommen hvor skaden oppsto særlig uventet. Betydningen dette hadde for avgjørelsens utfall kommer derimot ikke frem i begrunnelsen, men ut fra en tolkning hadde dette momentet en viss vekt. Sønnen var innlagt grunnet diaré, magesmerter og oppkast. Dette er forholdsvis bagatellmessige problemer uten særlig grad av risiko. Det var grunn til å tro at pasienten var i trygge hender da han var innlagt på sykehuset, og det var forventet en operasjon dagen etter. Situasjonens utvikling, og at tilstand hans ble vesentlig forverret ses på som meget uventet. Derimot var ikke situasjonen ulykkespreget, tilsvarende de tidligere dommene. Bersagel, Beltebil- og Hauketoddommen har vært mer ulykkespreget, og det ble vektlagt at skaden baserte seg på voldsomme begivenheter. Det sentrale i vurderingen må være i hvilken grad det er snakk om en brå, uventet, og alvorlig hendelse som er egnet til å påføre omgivelsene psykisk traume. Videre kan det

---

<sup>136</sup> Eks. PSN-2007-285, PSN-2011-1387, PSN-2012-517.

<sup>137</sup> Malt mfl. (2018) s. 241.

være av betydning om hendelsen er en trussel for skadelidte, om hendelsen pågår over lengre tid, eller om den er knyttet til et aktivt overgrep fra andre.<sup>138</sup>

#### 4.7 Psykiske forutsetninger - «sårbarhetsprinsippet»

Noe som setter avhandlingens tema i en særstilling, og som er et fellestrekk ved flere av sakene er at skaden ofte er betinget av skadelidtes generelle psykiske forutsetninger. Dette har betydning for adekvansvurderingen i den forstand at det vil virke inn på påregneligheten av en psykisk skade. Det såkalte «sårbarhetsprinsippet» som er introdusert i juridisk teori er dermed relevant å ta i betraktning ved slike psykiske skader. Dette er et prinsipp og et generelt utgangspunkt som innebærer at skadevolder ved personskader må «ta skadelidte som han er», noe som medfører at skadevolder bærer risikoen for konsekvensen av en eventuell sårbarhet hos skadelidte.<sup>139</sup> Skadelidte har da rett på full erstatning i likhet med en robust person, selv om vedkommende er «særlig sårbar».<sup>140</sup> Prinsippet er basert på hensynet til respekt for individuelle forskjeller, og generelle rimelighetsbetraktninger.<sup>141</sup>

At noen er «særlig sårbar» innebærer at de i større grad er mottakelig for skader sammenlignet med en robust person.<sup>142</sup> Kategorien som her er aktuell er psykisk sårbarhet, som innebærer at personlighetsforholdene til den skadelidte gjør at vedkommende er mer disponert for en psykisk lidelse.<sup>143</sup> En traumatisk hendelse kan dermed utløse en psykisk lidelse for noen disponerte, mens andre ikke får en psykisk reaksjon. Risikoen for utviklingen av psykiske lidelser er betinget av mange ulike forhold, og vil øke for personer med nervøse anlegg.<sup>144</sup> Arv og miljø er også to faktorer som vil spille inn. Det kan tenkes at en person allerede lider av en annen psykisk lidelse, eller personen har opplevd traumatiske livshendelser tidligere. Disse forholdene vil påvirke forekomsten av psykiske lidelser, og kan være en medvirkende årsak til skaden, eller påvirke omfanget. Hva som blir utslaget av at nærstående blir utsatt for en personskade vil følgelig være individuelt, og betinget av skadelidtes psykiske utgangspunkt.

---

<sup>138</sup> *Ibid.*

<sup>139</sup> Se Kjelland (2014) s. 7 og Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 412 flg.

<sup>140</sup> Kjelland (2008) s. 17. Forankret i Rt. 2000 s. 1614 (Passiv røyk).

<sup>141</sup> Kjelland (2014) s. 7.

<sup>142</sup> Kjelland (2008) s. 40.

<sup>143</sup> *Ibid.*

<sup>144</sup> *Ibid.*

Sårbarhet hos skadelidte har betydning for adekvansvurderingen idet det kan føre til at skadeomfanget blir overraskende stort, eller det skjer et uvanlig skadeforløp. Dette kan tilsi at en skade er upåregnelig sammenlignet med hvordan situasjonen hadde sett ut med en normalt robust person som målestokk. Dersom sårbarhetsprinsippet anvendes som et utgangspunkt, vil skadevolder likevel bli ansvarlig ved at en skade lettere regnes som påregnelig. Et argument mot sårbarhetsprinsippet er dermed at skadevolder kan bli pålagt ansvar for et urimelig stort og uventet skadeomfang.

Sårbarhetsprinsippet har ved tredjeparts psykisk sjokk vært en uavklart, og problematisk problemstilling. Høyesterett har vært uklar angående hvilken betydning prinsippet har i adekvansvurderingen. Særlig når det gjelder «sjokkskader» kan det tradisjonelt ha virket som om prinsippet ikke har hatt gjennomslag, til tross for at det er anvendt som utgangspunkt for andre psykiske skader. I de tidlige dommene har den psykiske styrken hos tredjemann blitt tillagt vekt, i den forstand at risikoen er lagt på skadelidte. Skadelidtes psykiske predisposisjoner har da fått avgjørende betydning ved vurderingen av adekvans. Domstolene stilte nærmest et normalkrav til de psykiske forutsetningene hos skadelidte, hvor bare de robuste var erstatningsberettiget. Det har i nyere tid derimot skjedd en utvikling i retning av et sterkere vern for skadelidte.

Historisk kan utviklingen av sårbarhetsprinsippets stilling forklares i ulike faser. I første fase ble ikke erstatning for slike skader tilkjent. Dette fremgikk av Rt. 1938 s. 626 (Sjokk I) hvor skadelidte på grunn av hjerte og nyrelidelse var særlig sensitiv for nervesjokk. Skadelidtes sønn på fire år ble påkjørt av en bil, og etter ulykken ble han i bevisstløs tilstand brakt hjem til sin mor. Gutten hadde brudd på hjerneskillen, og døde samme dag. Morens «nervesjokk» oppsto grunnet en kombinasjon av skadehendelsen, og hennes mottakelighet. Tilstanden hennes medførte at skaden ble ansett som fjern og avledet, og sårbarhetsrisikoen ble da lagt på skadelidte. I samme retning kom Høyesterett i Sola-dommen til at følgene var upåregnelig, og vektla at en slik skade ikke ville oppstått hos en robust person. De anfører at når skadelidtes reaksjon ble så alvorlig og langvarig, var det en følge som ikke burde overføres på skadevolder.<sup>145</sup> I disse sakene vurderer domstolene situasjonen tilsynelatende ut fra hvordan en normal person vil reagere på en lignende hendelse. I fase to av utviklingen kommer en oppbygning av vernet ved Bersagel-dommen. Videre ble sårbare ytterligere vernet i fase tre ved Hauketodomen, som var et skritt i skadelidtes favør.

---

<sup>145</sup> Rt. 1966 s. 163 (s. 168).

Den tidligere strenge praksisen hos Høyesterett har på denne måten stått i strid med sårbarhetsprinsippet, og det har ikke blitt anvendt i sjokk-tilfellene. En av begrunnelsene for dette kan være at prinsippet har vært aktualisert i nyere tid, og var et mindre aktuelt tema ved avgjørelsen av de eldre dommene.<sup>146</sup> Flere juridiske teoretikere har vært kritisk til den strenge linjen, og forholdet til sårbarhetsprinsippet. Lødrup hevder at dersom den psykiske motstandskraften hos skadelidte er avgjørende ved vurdering av erstatningen, strider dette mot prinsippet.<sup>147</sup> Han argumenterer også for at utgangspunktet er at sjokkskadene skal vurderes likt med fysiske skader, og andre psykiske skader.<sup>148</sup> Kjelland argumenterer for at rettsstillingen generelt for slike tredjemenn er blitt oppmyket, og at dette også bør komme den sårbare til gode.<sup>149</sup> Dersom særlig sårbare personer får et likt vern som normalt motstandsdyktige hevder han at dette vil fremme hensyn til respekt for individualitet og likhet.<sup>150</sup> Videre hevder han at likestillingen vil føre til en enklere regelstruktur fordi det blir samme utgangspunkt som andre typer skader.<sup>151</sup> Også Nygaard argumenterer for at utgangspunktet også i disse saker bør være at «skadevaldaren får ta skadelidne som han er».<sup>152</sup>

En utvikling er at sårbarhetsprinsippet i større grad blir anvendt som utgangspunkt også ved psykisk sjokk. Prinsippet er flere ganger blitt brukt som et argument for å tilkjenne erstatning. Utviklingen kan forklares ved kritikken av de tidligere dommene, utvikling innen personskadeerstatningsretten, samt økt eksponering av prinsippet nasjonalt og internasjonalt.<sup>153</sup> Dermed er Ullevål-dommen fase fire i utviklingen, med en ytterligere forsterkning av skadelidtes vern. Førstvoterende påpeker for det første, at tidligere praksis har stått i et vanskelig forhold til det grunnleggende prinsipp om at skadevolder må ta skadelidte som han eller hun er.<sup>154</sup> Førstvoterende tar avstand fra Sola-dommen som legger vekt på det «vanlige i disse saker», i den forstand at kun ved en ekstraordinær belastning vil en normal person risikere å få en psykisk skade. Også ved påkjenninger som er vanlige må en kunne påregne psykiske skader. Videre uttaler førstvoterende at som ellers i erstatningsretten må rettsanvenderen «innen rimelighetens grenser knytte vurderingen til den konkrete forelderens forutsetning, enten vedkommen-

---

<sup>146</sup> Nygaard (2007) s. 378.

<sup>147</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 386.

<sup>148</sup> *Ibid.*

<sup>149</sup> Kjelland (2008) s. 398.

<sup>150</sup> *Ibid* s. 400.

<sup>151</sup> *Ibid.*

<sup>152</sup> Nygaard (2007) s. 378.

<sup>153</sup> Kjelland (2008) s. 433.

<sup>154</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 43).

de er alminnelig robust eller mer enn vanlig sårbar».<sup>155</sup> Domstolene er her rettsavklarende, og uttalelsen tolkes som en styrking av skadelidtes vern. Pasientskadenemda har i nyere tid lagt seg på samme linje da de i PSN-2016-5318 uttaler at subjektiv sårbarhet ikke kan tillegges avgjørende vekt i vurderingen av om et tap anses erstatningsmessig.

Det er klart at alle som utvikler en psykisk lidelse etter en sjokkerende hendelse har vært utsatt for en spesiell belastning. Enhver person vil kunne utvikle PTSD dersom vedkommende er eksponert for visse traumatiske hendelser, eller ekstreme påkjenninger, som for eksempel fangenskap i konsentrasjonsleir. Men det som ofte skiller de som får psykiske ettervirkninger ved mer kortvarige skrekkbelastninger, slik en ulykke som rammer nærstående vil være, er ofte sårbarhetsfaktorer. Den siste avgjørelsen fra Høyesterett må anses som en likestilling mellom de sårbare og robuste. De sårbare nyter dermed også erstatningsrettslig vern ved psykisk sjokk, som er et stort skritt i utviklingen av rettstilstanden. Dette innebærer at erstatning ikke kan avskjæres basert på at skadelidte er «særlig sårbar».

## 4.8 Begrensning i omfang

Den klare hovedregelen, for eksempel etter skadeerstatningsloven § 3-1, er at skadelidte skal ha «full erstatning» for sitt økonomiske tap dersom alle vilkårene er oppfylt.<sup>156</sup> Det finnes derimot unntak fra dette utgangspunktet, da flere ulike regelsett åpner for å sette ned erstatningen. Dette kan for eksempel være på bakgrunn av skadelidtes medvirkning, eller lemping etter skadeerstatningsloven § 5-2. En annen måte er etter adekvansbetraktninger, som kommer inn ved avgjørelsen av omfanget og hvilke tapsposter som kan erstattes.<sup>157</sup> Tidligere praktiserte Høyesterett tilsynelatende en enten eller løsning ved avgrensning etter adekvanslæren. Hvor de enten tilkjente erstatning, eller konkluderte med et bortfall av erstatningsretten. Ved totalt bortfall anses skadefølgen som inadekvat, noe som medfører at skadevolder må frikjennes.<sup>158</sup>

---

<sup>155</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

<sup>156</sup> Kjelland (2016) s. 413.

<sup>157</sup> Hagland (2019) s. 12.

<sup>158</sup> Kjelland (2008) s. 272.

Adekvansvurderingen åpner likevel for å redusere erstatningen i omfang, og rettsanvenderen er ikke bundet av en enten/eller løsning.<sup>159</sup> En slik reduksjon kan knytte seg til romslige, eller tidsmessige aspekter.<sup>160</sup> På bakgrunn av tidligere dommer vil det særlig være aktuelt med en tidsmessig avgrensning, ettersom en psykisk skade i en viss tid etter skadehendelsen kan anses som adekvat. Dersom den psykiske skaden blir varig, og strekker seg ut i en uforholdsmessig lang tidsperiode kan dette medføre at den psykiske skaden betraktes som en inadekvat skade. Skadevolder kan ikke da lastes for alle de økonomiske ettervirkningene.

Muligheten for reduksjon er ofte en rimelig og hensiktsmessig løsning. I Sjokk I-dommen kom Høyesterett for eksempel til absolutt frifinnelse istedenfor å tilkjenne gradert erstatning. Dette til tross for at det var skadens tidsmessige utstrekning som gjorde at vilkår til adekvat årsakssammenheng ikke var oppfylt, ikke sjokket som sådan. Dersom gradert erstatning blir anvendt gir dette rom for å tilkjenne erstatning for normale reaksjoner som må regnes med.<sup>161</sup> I Sola-dommen uttrykte mindretallet at det kunne være en løsning å erstatte «en overgangsskade inntil forholdene igjen faller til ro».<sup>162</sup>

I senere tid har domstolene benyttet denne muligheten. For eksempel i Beltebil-dommen uttales det at «[l]ignende ansvarsbegrensende vurderinger gjør seg gjeldende i vår sak», og det vises til mindretallets uttalelser i Sola-dommen.<sup>163</sup> Lagmannsretten uttaler at det kommer et punkt hvor ansvar for helse, økonomi og fremtiden må flyttes tilbake på den skadelidte. Dette medfører at «[d]en påregnelige skadefølge stopper ved de psykiske langtidsvirkninger, hvor det er selve sorgen, bitterheten og de aggressive følelsene som er fremtredende».<sup>164</sup> Følgelig må det vurderes når dette eventuelt overtar for den psykiske skaden, og tap utover dette vil ikke være vernet. Det avgjørende tidspunkt er når andre forhold er mer fremtredende enn den psykiske skaden, noe som må bero på en skjønnsmessig vurdering. En slik vurdering illustreres i PSN-2012-599, hvor ektefelle til erstatningssøker tok selvmord etter mangelfull oppfølging. Mannen som fant kvinnen etter at hun hadde kuttet strupen med en motorsag ble i en overgangsperiode på 2–3 år tilkjent erstatning for inntektstap. Vurderingen baserte seg på betraktningsmåten i Beltebil-dommen.

---

<sup>159</sup> *Ibid* s. 272, Kjelland (2014) s. 12 og Engstrøm (2010) s. 105.

<sup>160</sup> Kjelland (2008) s. 273.

<sup>161</sup> Rt. 1966 s. 163 (s. 168).

<sup>162</sup> *Ibid*.

<sup>163</sup> RG 2005 s. 583.

<sup>164</sup> *Ibid*.



Adgangen til å begrense dekning for en viss overgangsperiode, ved forbigående lidelser er også kommentert av Høyesterett i Ullevål-dommen. Dette kan tyde på at erstatning på visse vilkår kan tilkjennes også i tilfeller hvor det kun er snakk om en mer forbigående normal reaksjon. Spørsmålet om erstatningsutmålingen var ikke forelagt for domstolene, likevel kommer førstvoterende med uttalelser angående dette:

«Adekvansbetraktninger kommer også inn ved avgjørelsen av hvilke konkrete tapsposter som kan kreves erstattet, og når det gjelder omfanget. Jeg antar at det i en del tilfeller nok vil kunne være spørsmål om å begrense dekningen til en overgangsperiode, men dette beror på enkelthetene i hvert tilfelle».<sup>165</sup>

At adekvans både kan medføre totalt bortfall, samt en relativ reduksjon viser at adekvanslæren ikke bare er et vilkår for erstatning, men også en regel om omfanget av erstatningen.<sup>166</sup> Kjelland argumenterer for at en slik gradering av erstatningsansvaret vil ha flere fordeler.<sup>167</sup> Det kan brukes som et instrument til å nyansere erstatningsvernet, som er særlig hensiktsmessig ved psykiske skader. Videre vil det tydeliggjøre hvor adekvansgrensen går, og i enda større grad styrke sårbarhetsvernet. I stedet for å avskjære totalt fra erstatning, kan vurderingene tilpasses ut fra situasjonens egenart. Gjennomgangen over viser tydelige utviklingstrekk når det gjelder omfanget av erstatningsretten. Når det i større grad åpnes for å gradere ansvaret medfører dette at flere tilfeller omfattes av erstatningsvernet. Noe som igjen gir et økt vern for tredjeparts psykiske skade. Det kan da tenkes at erstatning også kan tilkjennes ved «normale» reaksjoner på dødsfall, selv om det ikke foreligger slik høyesterettspraksis i dag.

## **4.9 Sammenfatning**

### **4.9.1 Utviklingen**

Det er nå redegjort for de ulike momentene som har blitt tillagt vekt i rettspraksis ved vurdering av adekvans, og det er forsøkt å trekke noen nedre grenser for hvor langt vernet rekker. På generelt grunnlag har rettspraksis gått fra å ikke tilkjenne erstatning ved psykiske tredje-

---

<sup>165</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 51).

<sup>166</sup> Kjelland (2008) s. 274.

<sup>167</sup> *Ibid.* s. 272–275.

partskader, til en mer utvidet adgang. Den restriktive holdningen har lenge vært praktisert, og det er trukket en snever grense for vernet dersom sekundærskadelidt ikke er påført fysisk skade. Dette har virket inn på forvaltningspraksis, som har innrettet seg etter måten domstolene behandler typetilfellet. I internasjonal sammenheng har Norge lenge vært blant de mest restriktive landende i Europa.<sup>168</sup> Holdningen har i lengre tid vært kritisert i den juridiske teorien, som ser ut til å være en påvirkningsfaktor for den endrede rettstilstanden.<sup>169</sup> I den nyeste dommen fremhever Høyesterett tradisjonen om å utvikle erstatningsretten i tråd med en dialog med rettsvitenskapen, som i over 40 år har vært skeptisk til den strenge praksisen om sjokkskader.<sup>170</sup> Etter flere tiår uten at problemstillingen har vært behandlet har Høyesterett besluttet å endre rettstilstanden. Det foreligger nå et skifte, og domstolene er i økende grad villig til å tilkjenne erstatning for denne type skader. Grensene for erstatningsvernet er utvidet, og kvalifikasjonskravene er endret.

I Sjøkk I-dommen fra 1938 hadde flertallet en tilsynelatende kategorisk holdning når det gjaldt nærhetskriteriet. Dersom skadelidte utenfor faresonen ble påført en sjokkskade førte dette automatisk til at skaden ikke var adekvat. I Bersagel-dommen som ble den neste saken for Høyesterett, ble det istedenfor foretatt en helhetsvurdering, som viste at momentene henger sammen og påvirker hverandre. Det forelå skyld, hendelsen var egnet til å sjokkere, og moren kom til ulykkesstedet like etter hendelsen. Senere ble Hauketo-dommen avsagt, som også var utviklende og nyskapende. Allerede her kan en tyde tegn til at det erstatningsrettslige vernet ble utvidet. I de tidligere dommene hadde Høyesterett i betydelig grad vektlagt skyld, mens her var derimot ansvaret objektivt. Videre forelå det en annen personlig tilknytning sammenlignet med tidligere dommer, da det var konen som ble rammet. I tillegg overlevde primærskadeldite. I juridisk teori har også denne dommen blitt tolket slik at psykiske og fysiske skader etter dette vurderes som likeverdige, og har samme erstatningsrettslige vern.<sup>171</sup>

En liberalisering kan videre spores i Beltebil-dommen, som har ført til støtte i juridisk teori.<sup>172</sup> Dette baserer seg i stor grad på at lagmannsretten her antyder at nærstående bør ha vern for sjokkskader også der det kun foreligger en vanlig kortvarig overgangsskade. Tidligere praktiserte Høyesterett som nevnt en enten eller løsning, istedenfor å gradere erstatningen.

---

<sup>168</sup> Hagstrøm/Stenvik (2015) s. 428, og Stenvik (2005) s. 23.

<sup>169</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 389, Nygaard (2007) s. 378, og Hagstrøm (1987) s. 627–630.

<sup>170</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 44).

<sup>171</sup> Lødrup/Kjelland (2009) s. 297 og Kjelland (2008) s. 398.

<sup>172</sup> Nygaard (2007) s. 378–379 og Kjelland (2008) s. 274.

Bruken av gradert ansvar er dermed en utvikling på området, og gir antydninger til et utvidet vern for tredjeparts psykiske skader. I tillegg var det ikke avgjørende at sekundærskadelidte ikke var øyevitne, og etterfølgende omstendigheter ble tatt med i betraktningen ved vurdering av nærhet i tid og sted.

Etter Landside og Ullevål-dommen er det særlig utviklingen har skutt fart. Høyesterett uttaler i Ullevål-dommen, som nå må ses på som et prejudikat, at det er behov for visse justeringer. Begrunnelsen for justering av praksisen er særlig den endrede oppfatningen av psykiske skader som har skjedd de siste tiårene. Samfunnet og medisinen har fått økt og ny kunnskap om skadetyper. Dette innebærer at psykiske skader er mer påregnelig enn tidligere. Det uttales at det «ikke lenger stilles krav om at skadesituasjonen var helt ekstraordinær eller særlig gruppevekkende».<sup>173</sup> Ved å nedtone dette kravet er Norge nå i førersetet blant de landene som er mest liberale i Europa angående pårørendes vern.<sup>174</sup>

Domstolene holder derimot utviklingen litt igjen. Det stilles fortsatt krav om forhold knyttet til skadesituasjonen, eller omstendighetene rundt som må representere en «særlig belastning».<sup>175</sup> Et åpent kvalifikasjonskrav, og en grensedragnings som må avklares gjennom fremtidig rettspraksis og forvaltningspraksis. Tilstedeværelse ved skadehendelsen både før, under og etter tilfredsstille i Ullevål-dommen kravet til «særlig belastning». En annen nyskaping er at Høyesterett styrker sårbarhetsprinsippet, og at skadelidte som utgangspunkt skal tas som hun eller han er. Dette innebærer at prinsippet må nå gjelde som et utgangspunkt også ved psykiske sjokk.

#### **4.9.1      Rekkevidde av HR-2018-2080-A (Ullevål-dommen)**

Det er likevel viktig å merke seg at domstolene i Ullevål-dommen begrunner erstatning på bakgrunn av de konkrete omstendighetene i saken. Dette gjør at veiledningsverdien dommen har for andre saker blir noe redusert, og det blir heller ikke uttalt i hvilken grad retningslinjene skal gjelde generelt. Ullevål-dommen gir pårørende et særskilt vern når det gjelder dødsfall og pasientskader, men det er vanskelig å si i hvilken grad dommen flytter grensene for adekvanskravet generelt.<sup>176</sup> Flere faktorer i dommen var avgjørende for at resultatet ble som det

---

<sup>173</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 48).

<sup>174</sup> Frøseth (2018) s. 217.

<sup>175</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 49).

<sup>176</sup> Frøseth (2018) s. 219.

ble, noe som gjør prejudikatsverdien mindre. Det er dermed vanskelig å utlede helt klare retningslinjer, eller antyde hvordan fremtidige saker som omhandler samme tema på andre skadeområder vil bli bedømt.

På den andre siden begrunner Høyesterett den endrede holdningen med at det foreligger økt kunnskap om skadetyper. Denne begrunnelsen har overføringsverdi til andre saker. Dette taler for at utvidelsen påvirker andre typetilfeller, som for eksempel voldsoffererstatning, trafikkskader og arbeidsgivers tredjemannstap. Videre er adekvansregelen som utgangspunkt lik i og utenfor pasientskaderetten. Hovedforskjellen ligger i ansvarsgrunnlaget. Dette taler også for at en tilsvarende utvidelse gjelder på andre områder, ettersom adekvansvurderingen bygger på alminnelig erstatningsrett.

For eksempel tar voldsoffererstatningsmyndighetene som nevnt utgangspunkt i alminnelig erstatningsrett. Endringene i tredjepersoners rett til erstatning som følger av Ullevål-dommen, vil dermed som utgangspunkt også få betydning i saker etter voldsoffererstatningsloven. Derimot er det noen forskjeller mellom denne loven og alminnelig erstatningsrett. Det kan da stilles spørsmål til om dette har betydning for dommens rekkevidde på voldsoffererstatningsområdet, noe som fremdeles fremstår som uklart. Det er vanskelig å si noe konkret, ettersom det på nåværende tidspunkt ikke er fattet vedtak hvor det har vært relevant å vurdere betydningen av dommen. Dersom det viser seg at Ullevål-dommen endrer hele erstatningsretten i Norge, kan den bli en foregangsdom i Europeisk sammenheng.<sup>177</sup> Hvor langt erstatningsvernet i fremtiden skal strekke seg, blir opp til domstolen å fremtidige saker å avgjøre.

---

<sup>177</sup> Se Libell/Isaksen (2019).

## 5 Avsluttende betraktninger

### 5.1 Grensedragninger – de lege lata

Det kan klart konstateres at erstatning på nærstående ved selvstendig psykisk skade nyter erstatningsrettslig vern. Basert på analysen i det foregående, foreligger det en utvidet adgang for erstatning sammenlignet med tidligere. Til tross for dette stilles det fremdeles relativt strenge krav til adekvans, og som Høyesterett påpeker foretar de kun en «viss justering» av rettstilstanden.<sup>178</sup> Herunder påpeker de at selv om grunnlaget for den strenge praksisen er svekket, er den ikke falt helt bort. Dette innebærer at adekvanskravet setter en del begrensninger for hvilken tilfeller, og hvilke psykiske skader som kan kreves erstattet som følge av at nærstående er påført en personskade.

Domstolene vektlegger som nevnt i punkt 4.2–4.6 grad av skyld, karakter av initialskaaden, personlig tilknytning, nærhet i tid og sted, samt skadesituasjonen i vurderingen av adekvans. Avhandlingen viser at det er foretatt endringer når det kommer til vekten og kravene til de ulike momentene, samt hvor terskelen for erstatning ligger. Det er forsøkt å trekke opp en nedre grense for hvor langt de nærstående sitt erstatningsrettslige vern rekker. Samt identifisere de tilfellene hvor adekvansregelen fremdeles vil avgrense erstatningsansvaret. Basert på rettspraksis stilles det noen minimumskrav, som innebærer at ikke enhver tapslidende tredjeperson kan påberope seg erstatningsrettslig vern.

Det enda ikke tilkjent erstatning dersom skadevolder har opptrådt ved simpel uaktsomhet. Heller ikke er det tilkjent erstatning dersom primærskadelidte kun er påført en mild og moderat personskade. Derimot kan det ikke lenger stilles et ubetinget krav om dødsfall, og en alvorlig skade vil være tilstrekkelig. Personkretsen som kan påberope slik erstatning er nå som «utgangspunkt» forbeholdt den nærmeste familien. Dette innebærer trolig at andre enn foreldre, barn og søsken ikke vil tilkjennes slik erstatning. Nyere rettspraksis og nemndspraksis viser økt vektlegging av nærhet, som medfører at skadelidte som utgangspunkt må være vitne, eller komme til ulykkesstedet umiddelbart etterpå for å oppfylle kravet til adekvans. Mindre vekt har omstendighetene rundt, som ikke lenger må være ekstraordinære, eller grufulle. Det avgjørende er om det foreligger en «særlig belastning», et åpent kriterium som domstolene i

---

<sup>178</sup> HR-2018-2080-A (avsnitt 47).

liten grad utdyper. Trolig vil en ordinær, og udramatisk alvorlig skade, eller dødsfall falle utenfor vernet.

## 5.2 De lege ferenda

Det er grunn til å foreta noen rettspolitiske refleksjoner angående hvordan dette typetilfellet best bør reguleres. Spørsmålet som da oppstår er hvorvidt det bør oppstilles en lovfestet regel om adgangen til erstatning for dette typetilfellet. Når spørsmålet er overlatt til rettspraksis vil utviklingen ta lengre tid enn nødvendig, ettersom spørsmålet sjeldent kommer opp for domstolene. Det tok for eksempel 52 år mellom Ullevål-dommen, og sist foreldres rett på slik erstatning ble behandlet av Høyesterett i 1966. Rettsutviklingen er da betinget av at enkeltpersoner tar risikoen ved å føre saken for domstolene, og at saken i siste omfang blir fremmet for Høyesterett.<sup>179</sup>

Rettsstilstanden er fremdeles noe uklar. Dette skyldes at det er få avklarende Høyesterettsdommer, samt at vurderingene er knyttet tett opp mot faktum. Domstolene uttrykker dermed sjeldent hvordan rettsstilstanden er på generelt grunnlag. Dersom det innføres en lovregel vil dette kunne bøte på usikkerheten, og gi mer klarhet. Særlig fordelaktig ville det være med en lovregulering angående hvem som er berettiget, og hva som vil tilfredsstille kvalifikasjonskravet til «særlig belastning». Lovgiver har muligheten til å være tydeligere på hvilke tilfeller som er vernet, og hvilke som ikke er det. De vil også kunne utvikle rettsområdet hurtigere.

Videre er dagens rettsstilstand, som illustrert i avhandlingen, ikke nødvendigvis sammenfallende for de ulike skadeområdene. Dette gjør at lignende tilfeller kan få ulikt utfall alt etter hva som utgjør den ansvarsbetingende hendelsen. En fordel med lovgivning er muligheten for å harmonisere de ulike skadeområdene. Økt koherens og sammenheng i regelverket for voldsoffererstatning, pasientskadeerstatning og alminnelig erstatningsrett vil skape en enklere regelstruktur. Noe som igjen vil bidra til økt forutberegnelighet for skadelidte.

Vektige argumenter trekker derimot også i retning av at det ikke bør foretas en lovregulering. I erstatningsretten kan det oppstå uendelig med ulike sakskomplekser, noe som medfører at det er behov for dynamikk i adekvansregelen. Det er ønskelig at vilkåret om årsakssammenheng og påregnelighet kan påvirkes av endrede erfaringer angående virkninger og kunnskaps-

---

<sup>179</sup> I samme retning Hagland (2019) s. 13.

nivået ellers i samfunnet. En lovregulering vil medføre at rettsområdet blir mindre fleksibelt. I tillegg er det en potensiell fare for at lovfesting fører til en kategorisk tilnærming. Dette kan medføre at enkelte tilfeller som omfattes av den ulovfestede erstatningsadgangen, vil falle utenfor en eventuell lovregel. Når det går flere tiår mellom hver gang spørsmålet behandles i domstolene, kan dette også tyde på at det ikke er et stort behov for lovfestede regler.

Til tross for rettsutviklingen som har skjedd, er det fortsatt behov for avklaringer. Særlig når det gjelder vekt og relevans av de ulike momentene, samt i hvilken grad den nyeste dommen har betydning for adekvansregelen på generelt grunnlag. Basert på gjeldende rett er det vanskelig å si konkret og uttømmende hvilke betingelser og forutsetninger som må være tilstede for å oppfylle kravet til adekvans. Utviklingen vil trolig fortsette i favør av skadelidte i fremtiden. Muligens vil domstolene forlate gamle tankemåter, og heller anse skadelidte som direkte skadelidt istedenfor å behandle slike skader som tredjemannsskader. Nå som Høyesterett har vært mer liberal, kan dette virke prosesskapende. Det kan tenkes at flere ønsker å føre sin sak for domstolen, nå som rettstilstanden ikke er like rigid. En positiv effekt av dette er at domstolen får mulighet å klargjøre rettstilstanden for alle de ulike skadeområdene.

# Litteraturliste

## Litteratur

- Andersson** Andersson, Håkan, *Gränsproblem i skadeståndsrätten: Bok II: Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer*, Uppsala: Iustus förlag, 2013.
- Askeland** Askeland, Bjarte, «Konkret og nærliggende interesse som generelt avgrensningkriterium for tredjemanns erstatningskrav», *Jussens Venner*, 2001 s. 303–318.
- Askeland** Askeland, Bjarte, «Om rettsdogmatisk metode og sammenligning», *Undring og erkjennelse, Festskrift til Jan Fridthjof Bernt*, 2013 s. 15–25.
- Bengtsson/  
Strömbäck** Bengtsson, Bertil og Erland Strömbäck, *Skadeståndslagen*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2014.
- Brath** Brath, Henning, *Voldsoffererstatningsloven med kommentarer*, 2. utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2015.
- Engstrøm** Engstrøm, Bjørn, *Skadeserstatningsloven med kommentarer*, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010.
- von Eyben/Isager** von Eyben, Bo og Helle Isager, *Lærebog i erstatningsret*, København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 2015.
- Frøseth** Frøseth, Anne Marie, «Erstatningsrettslig vern for pårørendes personskade – særlig på pasientskaderettens område», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, 2015 s. 102–143.
- Frøseth** Frøseth, Anne Marie, «Erstatningsrettslig vern av foreldres personskade ved barns død», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 2018 s. 215–219.
- Flodin** Flodin, Jonny, «Ersättning för s.k. chockskada», *Svensk Juristtidning*, 2008 s. 525–551.



- Graver** Graver, Hans Petter, «Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2008 s. 149–178.
- Hagland** Hagland, Birgitte, «Om erstatningsvern for psykiske skader – HR-2018-2080-A», *Nytt i Privatretten*, 2019 s. 11–13.
- Hagstrøm** Hagstrøm, Viggo, *Culpanormen*, 4. utgave, Oslo: Aschehoug, 1983.
- Hagstrøm** Hagstrøm, Viggo, «En høyesterettsdom om sjokkskader», *Lov og Rett*, 1987 s. 627–630.
- Hagstrøm/Stenvik** Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo: Universitetsforlaget, 2015.
- Hellner/Radetzki** Hellner, Jan og Marcus Radetzki, *Skadeståndsrätt*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2018.
- Kinander** Kinander, Morten, «Sondringen mellom tinglige og obligatoriske rettigheter», *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2003 s. 673–685.
- Kjelland** Kjelland, Morten, *Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten – en analyse av generelle og spesielle årsaksregler*, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2008.
- Kjelland** Kjelland, Morten, «Årsakssammenheng og bevis i personskadeerstatningsretten – en populærvitenskapelig fremstilling av generelle regler og de særskilte kriterier for vurdering av nakkeslengskader», *Nordisk försåkringstidsskrift*, 2014.
- Kjelland** Kjelland, Morten, *Erstatningsrett - en lærebok*, Oslo: Universitetsforlaget, 2016.
- Kristiansen mfl.** Kristiansen, Pål, Kari Dyregrov og Atle Dyregrov, «Traumatic Bereavement and Terror: The Psychosocial Impact on Parents and Siblings 1.5 Years After the July 2011 Terror Killings in Norway», *Journal of Loss and Trauma*, 2015 s. 556–576.

- Lødrup** Lødrup, Peter, «Ansvar for sjokkskader», *Jussens venner*, 1972 s. 121–134.
- Lødrup/Kjelland** Lødrup, Peter og Morten Kjelland, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.
- Malt mfl.** Malt, Ulrik Fredrik, Ole A. Andreassen, Eva Albertsen Malt, Ingrid Melle og Dag Årsland, *Lærebok i psykiatri*, 4. utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2018.
- Mollestad** Mollestad, Anne Stine Eger, «Hvem nyder erstatningsrettslig vern etter norsk rett? Begrensninger i tredjemanns erstatningsrettslige stilling», *Lov og Rett*, 2001 s. 490–501.
- Nygaard** Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgave, Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Sandvold** Sandvold, Carl Gunnar, «Utviklingen av voldsoffererstatningsordningen etter 22. juli 2011», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, 2015 s. 155–160.
- Skårderud mfl.** Skårderud, Finn, Svein Haugsgjerd og Erik Stänicke, *Psykiatriboken*, 2. utgave, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2018.
- Stenvik** Stenvik, Are, «Erstatningsrettens internasjonalisering», *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2005 s. 33–61.
- Sysle mfl.** Sysle, Aslak, Morten Kjelland og Rolf Gunnar Jørstad, *Pasientskaderett – Pasientskadeloven med kommentarer og utvalgt emner*, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2011.
- Wilhelmsen /Hagland** Wilhelmsen, Trine-Lise, og Birgitte Hagland, *Om erstatningsrett*, Oslo: Gyldendal Juridisk, 2017.

## Øvrige kilder

- Libell/Isaksen** Libell, Henrik Pryser og Marie Isaksen, «Høyesteretts «Ullevål-dom» om erstatning for psykisk skade kan bli en foregangsdom i Europa», *Juridika Innsikt*, 2019, <https://juridika.no/innsikt/h%C3%B8yesteretts-ullev%C3%A5l-dom-om-erstatning-for-psykisk-skade> (sjekket 8. mai 2019)
- World Health Organization** World Health Organization, *International statistical classification of diseases and related health problems*, 11th Revision, Geneva: The World Health Organization, 2018, <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1183832314> (sjekket 8. mai 2019)

## Lover

- Skadeerstatningsloven** Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning.
- Voldsoffererstatningsloven** Lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m.
- Pasientskadeloven** Lov 15. juni 2001 nr. 53 om erstatning ved pasientskade mv.
- Skadeståndslagen** 1972: 207 (Sverige).
- Erstatningsansvarsloven** Lovbekendtgørelse nr. 266 af 21. marts 2014 med senere ændringer (Danmark).

## **Forarbeider/annet lovarbeid**

<b>NOU 1992: 6</b>	Erstatning ved pasientskader.
<b>Ot.prp.nr.31 (1998–1999)</b>	Om lov om erstatning ved pasientskader (pasientskadeloven).
<b>Prop. 2000/01: 68</b>	Ersättning för ideell skada. (Sverige)
<b>Ot.prp.nr.10 (2007–2008)</b>	Om lov om endringer i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m (voldsoffererstatningsloven).
<b>Betænkning nr. 1412</b>	«Godtgørelse til efterladte ved dødsfald», 2002, kap 5.2 (Danmark).

## **Rettspraksis**

### Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1878 s. 407	Poståpner
Rt. 1938 s. 626	Sjokk I
Rt. 1940 s. 424	Drosje
Rt. 1955 s. 872	Kabel
Rt. 1960 s. 357	Bersagel
Rt. 1966 s. 163	Sola
Rt. 1968 s. 884	Larsen
Rt. 1973 s. 1268	Flymanøver
Rt. 1985 s. 1011	Hauketo
Rt. 1999 s. 203	Sterilisering
Rt. 2000 s. 1614	Passiv røyk

Rt. 2004 s. 499      Betalingskort

Rt. 2007 s. 158      Pseudoanfall

Rt. 2007 s. 172      Schizofreni

HR-2017-352-A      Landside

HR-2018-2080-A      Ullevål

### Lagmannsrettsavgjørelser

RG-1990-187      Oljeplattform

RG-2005-583      Beltebil

RG-2011-93

LB-2016-58330-3

LH-2017-158896

## **Nemndspraksis**

### Erstatningsnemda for voldsoffererstatning

ENV-2009-186

ENV-2010-474

ENV-2010-1792

ENV-2013-1214

ENV-2014-24

ENV-2014-591

ENV-2014-1481

ENV-2014-1687

ENV-2014-3053.

ENV-2017-1405

ENV-2017-1507

### Pasientskadenemda

PSN-2007-285

PSN-2011-1387

PSN-2012-517

PSN-2012-599

PSN-2016-5318

## **Utenlandske rettsavgjørelser**

### Svenske rettsavgjørelser

NJA 1993 s. 41 I og II

NJA 1996 s. 377

NJA 1999 s. 632

NJA 2006 s. 181

### Danske rettsavgjørelser

U 1931.124 V

U 2007.1562 H

U 2014.2376 H

